

Duurzaam en Verantwoord Beleggingsbeleid ABP vanaf 2020

Inzetten op duurzame en rechtvaardige transitie

Inhoudsopgave

1. Kernpunten duurzaam en verantwoord beleggingsbeleid ABP vanaf 2020	2
2. Risico en rendement	6
3. Vertaling visie naar ambities	8
4. Onze doelen	12
5. Onze werkwijze	16
6. Duurzaam en verantwoord beleggen samen met onze stakeholders	22

1. Kernpunten duurzaam en verantwoord beleggingsbeleid ABP vanaf 2020

1.1 Introductie

ABP wil alle deelnemers nu en in de toekomst een goed pensioen bieden. Voor ons betekent dat: een pensioen waar onze deelnemers in een leefbare wereld van kunnen genieten. Daarom letten we bij elke beleggingsbeslissing niet alleen op rendement, risico en kosten. We letten ook op de duurzaamheidsprestaties van beleggingen. ABP weet uit divers wetenschappelijk onderzoek dat duurzaam en verantwoord beleggen en een goed rendement tegen een aanvaardbaar risico goed kunnen samengaan¹. We verwachten dat bedrijven die aandacht hebben voor duurzaamheid en verantwoord ondernemen beter in staat zijn om op de lange termijn rendement te behalen. Onze resultaten over de afgelopen periode geven ons het vertrouwen dat we op de goede weg zitten.

Ons eerste beleid voor duurzaam en verantwoord beleggen maakten we al in 2007. In 2015 stelden we onszelf ambitieuze doelen voor 2020. Die hebben we inmiddels gehaald. Over de voortgang van deze doelen hebben we gerapporteerd in onze jaarlijkse verslagen. Zo hebben we de CO₂-voetafdruk van onze portefeuille met 30% verminderd, zijn we zes keer zoveel gaan beleggen in hernieuwbare energie (inmiddels voor ruim 6 miljard euro) en investeren we nu al ruim 60 miljard in beleggingen die bijdragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (beter bekend als de Sustainable Development Goals) die in 2015 zijn vastgesteld door de Verenigde Naties. Nieuw in het beleid van 2015 was dat we alle bedrijven waarin we via aandelen of obligaties beleggen, naast risico en rendement, ook systematisch op duurzaamheid en verantwoord ondernemen zijn gaan beoordelen. We willen alleen beleggen in bedrijven die aan onze criteria voldoen (koplopers) of bedrijven met verbeterpotentieel (beloften).

De resultaten van de afgelopen jaren moedigen ons aan om door te gaan op de ingeslagen weg en de doelen in ons beleid vanaf 2020 verder aan te scherpen. Dat betekent ook dat we keuzes moeten maken en in willen zetten op de maatschappelijke ontwikkelingen die voor onze beleggingen en onze deelnemers belangrijk zijn. Ontwikkelingen waar wij als belegger echt invloed op kunnen hebben en die bijdragen aan waardecreatie op lange termijn. Zo kunnen wij onze invloed gebruiken door bedrijven te wijzen op hun verantwoordelijkheden. Dit doen we nu al met succes, en deze aanpak blijft, net als het maken van afgewogen beleggingskeuzes, in de komende jaren een belangrijk onderdeel van onze activiteiten. In dit nieuwe beleid duurzaam en verantwoord beleggen (DVB) leggen we vast welke duurzaamheidsdoelen we onszelf vanaf 2020 stellen, en hoe we van plan zijn deze doelen te halen. Ook beschrijven we welke keuzes we hebben gemaakt, hoe we tot die keuzes zijn gekomen en wanneer wij deze doelen willen hebben behaald.

Ons beleid bestaat uit een visie, een ambitie en een strategie:

- Onze visie en ambitie. Hierin leggen we uit wat onze visie en ambities binnen ons nieuwe beleid zijn, hoe ze tot stand gekomen zijn en waarom we verwachten dat ze – ook in verband met risico en rendement – verstandige keuzes zijn;
- Onze strategie 2020-2025. In dit onderdeel beschrijven we welke doelen we onszelf hebben gesteld tot 2025 en hoe we die willen behalen.

Voor het behalen van deze doelen zijn we natuurlijk ook afhankelijk van externe factoren, zoals maatschappelijke factoren, marktomstandigheden en beleidsontwikkelingen. Bovendien zijn de beschreven transitie in dit beleid deels nieuw voor ABP als belegger. Daarom hebben we tijd nodig om nieuwe transities uit te werken. Om onze doelen te behalen doen wij geen concessies aan risico- en rendementseisen. We spannen ons tot het uiterste in om onze duurzaamheidsdoelen te behalen en zullen daar verantwoording over afleggen.

¹ Zie Hoofdstuk 2.

1.2 Wat gaan we doen vanaf 2020?

Inspelen op belangrijke transitie in de maatschappij

De wereld is in transitie. Veranderingen vinden in een snel tempo plaats. Dit brengt kansen en uitdagingen voor ons als belegger met zich mee, zowel op gebied van rendement als op gebied van duurzaamheid. Er zijn drie grote transitie waarop wij de komende jaren met ons beleggings beleid willen inspelen. Deze transitie zijn namelijk van doorslaggevend invloed op het vermogen van bedrijven om lange termijn waarde te creëren. Wij kunnen als belegger invloed op deze onderwerpen uitoefenen. In het volgende hoofdstuk wijden we hier verder over uit. De drie grote transitie die wij onderscheiden zijn:

1. Klimaatverandering en de noodzaak van de transitie naar nieuwe energieopwekking en duurzame energiebronnen;
2. Behoud van natuurlijke hulpbronnen, in het licht van toenemende schaarste van grondstoffen en voedsel, en de noodzaak om anders om te gaan met natuurlijke hulpbronnen;
3. De digitalisering van de samenleving, waarin een steeds grotere rol is weggelegd voor technologie.

Om deze transitie rechtvaardig te laten verlopen, is het respecteren van mensenrechten een randvoorwaarde. Ook bedrijven moeten zich hieraan houden. Respect voor mensenrechten was de afgelopen jaren al een belangrijk criterium in onze beleggingen. Vanaf 2020 zullen we dit expliciet koppelen aan de transitie. Dat betekent dat we letten op veranderende arbeidsrelaties, betaalbaarheid van energie en digitale privacy. Naast respect voor mensenrechten als randvoorwaarde zien we goed ondernemingsbestuur als de basis en als middel voor rechtvaardige transitie. Zonder goed bestuur, een goede bedrijfsvoering en een goede relatie met aandeelhouders is het immers niet mogelijk dat bedrijven de drie transitie succesvol kunnen uitvoeren. Eveneens is dit de basis om risico's goed te managen of lange termijn waarde te creëren. We willen dus dat besturen van bedrijven naar deze transitie kijken, ervoor zorgen dat ze een onderdeel zijn van de bedrijfsstrategie en dat ze de uitvoering daarvan kritisch volgen. Daarom blijft goed bestuur van bedrijven waarin we beleggen een belangrijke component in de gesprekken die we met hen voeren. In figuur 1 geven we aan waar we op inzetten binnen deze transitie.

Figuur 1: Waar we op inzetten binnen de transitie

We leven niet in een perfecte wereld. We kunnen als pensioenfondsen een belangrijke rol spelen maar zijn ook afhankelijk van anderen en de wereld om ons heen. We zijn daarom ambitieus, maar ook realistisch. Bij de implementatie van het DVB-beleid houden we dus rekening met de snelheid van de transitie en de regionale en lokale context. Digitalisering is bijvoorbeeld een onderwerp dat volop in beweging is en veel verschillende invalshoeken heeft. Ook regelgevers zitten niet stil. We hebben tijd nodig om samen met onze stakeholders onze verwachtingen van bedrijven verder aan te

schermen en dat te verwerken in onze aanpak. We kunnen bovendien niet alles tegelijk doen en zullen daarom de eerste jaren binnen deze drie thema's keuzes moeten maken voor specifieke onderwerpen en sectoren. Deze keuzes maken we onder meer door te prioriteren volgens de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen. Dat betekent dat we prioriteren op basis van de mate van ernst van de impact op de maatschappij en de mogelijkheid om hier invloed op uit te oefenen. Wanneer we maatregelen nemen in de portefeuille doen we dat met kleine stapjes zodat we kunnen monitoren

welke effecten onze keuzes hebben op risico, rendement en kosten. We zullen in onze jaarlijkse rapportages en op onze website laten zien hoe we ervoor staan, en in hoeverre we onze planning moeten bijstellen.

Bijdragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen

De transities op gebied van klimaatverandering, behoud van natuurlijke hulpbronnen, digitalisering en dit te doen met respect voor mensenrechten zijn concepten die goed aansluiten bij de Duurzame Ontwikkelingsdoelen ofwel

de Sustainable Development Goals (SDG's). Met de SDG's hebben 193 landen verenigd in de Verenigde Naties zeventien doelen voor een betere, leefbare wereld in 2030 geformuleerd. Omdat wij willen bijdragen aan het realiseren van deze doelen en lange termijn waardecreatie belangrijk voor ons is, ondersteunen we ze actief met ons beleggingsbeleid. Figuur 2 laat zien hoe het inzetten op klimaat, behoud van natuurlijke hulpbronnen, digitalisering en respect voor mensenrechten bijdraagt aan de SDG's.

Figuur 2: Door focus op drie transitiethema's en bedrijven respecteren mensenrechten als randvoorwaarde dragen we bij aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's)

1.3 Hoe is het Duurzaam en Verantwoord Beleggingsbeleid tot stand gekomen?

Bij de ontwikkeling van het beleid bouwen we op ruim tien jaar ervaring waarin we onze ambities steeds verder hebben aangescherpt. Ook hebben we gebruik gemaakt van de diepgaande kennis van onze beleggers over trends en ontwikkelingen in de markt. Bij de ontwikkeling van het beleid hebben we een aantal richtinggevende principes gehanteerd. We willen onze deelnemers een betaalbaar pensioen bieden dat bijdraagt aan een leefbare wereld. We willen ook dat het beleid Duurzaam en Verantwoord Beleggen (DVB) aansluit bij de verwachtingen van deelnemers en stakeholders. Daarom hebben we hen om hun input gevraagd. Ten slotte houden we rekening met algemeen geaccepteerde internationale standaarden, die we hebben gebruikt als referentiekader.

Input van deelnemers en andere stakeholders

We voeren regelmatig onderzoek onder onze deelnemers uit om te weten wat zij belangrijk vinden. Uit het onderzoek van 2019 bleek dat 59% van onze deelnemers het zeer belangrijk vindt dat wij duurzaam en verantwoord beleggen, zonder dat dit ten koste gaat van het rendement. De kern van ons vorige en huidige beleggingsbeleid is daarom: een goed rendement

behalen voor onze deelnemers, op een duurzame en verantwoorde wijze, tegen acceptabele kosten en met gepast risico. Uit het deelnemersonderzoek kwam verder naar voren dat zuinig gebruik van grondstoffen, hergebruik van afval, tegengaan van klimaatverandering en toegang tot duurzame energie hoog scoren bij de deelnemers. Deze input hebben we meegenomen in het formuleren van dit beleid.

Naast input van onze deelnemers hebben we ook geluisterd naar andere stakeholders. We hebben zeer waardevolle gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van belangrijke groepen stakeholders, zoals maatschappelijke organisaties, ondernemingen, academici, sociale partners en internationale organisaties. Wij vinden het belangrijk te weten wat zij van ons verwachten en proberen daarop in te spelen. Ook voerden we, samen met onze beleggers, analyses uit van wereldwijde maatschappelijke ontwikkelingen die van belang zijn voor de samenleving, een goed pensioen en onze beleggingen. Hier kwam onze keuze voor de drie transities uit voort, en daarnaast het overkoepelende thema *bedrijven respecteren mensenrechten* als randvoorwaarde. Deze drie transities en de randvoorwaarde hebben we vervolgens voorgelegd aan stakeholders door middel van interviews en een gezamenlijke

dialogo. Stakeholders bevestigden het belang van de drie transities en de noodzaak dat deze op een rechtvaardige manier plaatsvinden. Ook hebben ze ons geholpen verdere focus aan te brengen.

De meeste stakeholders vinden dat wij afgelopen jaren een goed en verstandig beleid hebben gevoerd op het gebied van duurzaam en verantwoord beleggen. Zij steunen ons in onze lange termijn ambities en vinden dat de tijd nu rijp is om de lat hoger te leggen, niet alleen voor onszelf maar voor de hele sector. Ook geven zij aan dat een goed rendement tegen een aanvaardbaar risico een belangrijke randvoorwaarde is voor duurzaam en verantwoord beleggen. De waardevolle input en suggesties van stakeholders hebben ons geïnspireerd, maar we hebben niet met alle wensen rekening kunnen houden. Toch zijn we ervan overtuigd dat we met onze nieuwe ambities vooroplopen, een voorbeeld zijn voor andere beleggers en tegelijkertijd een goed pensioen voor alle deelnemers kunnen realiseren.

Richtinggevende principes

Ons beleid is gebaseerd op vier richtinggevende principes. Op basis hiervan hebben we dit beleid gevormd, en zijn er bepaalde afwegingen en keuzes gemaakt. We zijn een belegger met een langetermijnvisie en willen bijdragen aan waardecreatie op lange termijn. Daar komen ook verplichtingen op de lange termijn bij kijken. Daarom is het van belang de lange termijn risico's en kansen in de maatschappij mee te nemen, zodat we een goed en verantwoord rendement kunnen blijven behalen.

- **Goed pensioen in een leefbare wereld** is ons kernprincipe. We zorgen voor een duurzaam en verantwoord pensioen voor onze deelnemers, zonder concessies aan risico's, rendement en kosten. Als onze jongere deelnemers eenmaal van hun pensioen gaan genieten, willen we dat ze dit kunnen doen in een leefbare wereld.
- **Herkenbaar voor deelnemers** houdt in dat onze beleggingen en keuzes voor deelnemers begrijpelijk moeten zijn en ons beleid helder en aansprekend moet zijn. We willen dan ook tastbare en zichtbare resultaten laten zien.
- **Sturend en toonaangevend** betekent dat we onze invloed op een actieve en verantwoordelijke manier willen gebruiken. Dat doen we door bij bedrijven actief mee te denken, bij de overheid te lobbyen en door deel te nemen aan sector-initiatieven binnen de financiële sector. Natuurlijk blijven we onafhankelijk en maken we onze eigen keuzes. Maar we willen ons ook openlijk uitspreken en het goede voorbeeld geven. We delen onze kennis graag, en hopen bij te dragen aan nieuwe kennis. Daarnaast stellen we duidelijke, meetbare doelstellingen voor onszelf, monitoren we ons beleid en stellen we dat waar nodig bij. We meten de effecten maken deze zichtbaar.
- **Samen met stakeholders bereiken we meer.** Voor het realiseren van een goed pensioen in een leefbare wereld vinden wij het belangrijk om krachten te bundelen.

Wij hebben anderen nodig om onze invloed te vergroten, zinvolle en breed gedragen standaarden te ontwikkelen en om juist geïnformeerd te worden. Wij zoeken daarom steeds naar draagvlak, kennis en samenwerking.

Internationale standaarden als basis voor beleid

Wij verwachten van bedrijven dat zij handelen in lijn met internationale standaarden, nationale en internationale regelgeving en dit publiekelijk kenbaar maken. Ook voor onszelf leggen we die lat hoog. Wij onderschrijven namelijk het Klimaatakkoord van Parijs, de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen, de *United Nations Guiding Principles for Business and Human Rights* (Principes van de Verenigde Naties voor het Bedrijfsleven en Mensenrechten, afgekort UNGP's), de *Global Compact Principles* en de *Principles for Responsible Investment* (PRI). Wij gebruiken de ESG-due diligence stappen conform de OESO-richtlijnen, het OESO-richtsnoer voor institutionele beleggers, en het Instrumentarium (opgesteld voor pensioenfondsen t.b.v. het IMVB-convenant) als leidraad. Wij verwachten eveneens van onze externe dienstverleners (fiduciair manager, vermogensbeheerder en andere dienstverleners), en van ondernemingen waarin wij beleggen dat zij conform deze internationale standaarden handelen en publiek bekend maken hoe zij dit doen. Hoe we deze richtlijnen in de praktijk invullen staat beschreven in de uitwerking van het beleid in hoofdstukken 3, 4 en 5.

Lange termijn waardecreatie als leidend principe

Wij streven via onze beleggingen naar en (maatschappelijke) lange termijn waardecreatie en een goed pensioen voor onze deelnemers. Binnen deze beleggingscategorieën richten we ons op strategieën voor de middel en lange termijn. En vragen we onze vermogensbeheerders beleggingen te selecteren op basis van vooruitkijkende strategieën voor de lange termijn en rekening houdend met maatschappelijke waardecreatie (esg-integratie en impact). Onze beleggingsmandaten lopen voor langere tijd en de beloning van onze vermogensbeheerders is gekoppeld aan financiële prestaties over een langere termijn.

2. Risico en rendement

ABP wil alle deelnemers nu en in de toekomst een goed pensioen bieden. Om dit te kunnen doen moet er rendement worden behaald op onze beleggingen. We zijn ervan overtuigd dat we een goed rendement kunnen halen en tegelijkertijd de beleggingsportefeuille kunnen verduurzamen.

Wij verwachten namelijk dat duurzaam en verantwoord beleggen leidt tot minimaal hetzelfde rendement-risico profiel². Dit hebben we ook zo vastgelegd in onze beleggings-overtuigingen. Deze overtuiging is onder andere gebaseerd op academisch onderzoek naar het verband tussen duurzaam en verantwoord beleggen en financiële prestaties³. Uit veruit de meeste empirische studies blijkt namelijk dat duurzaam en verantwoord beleggen leidt tot een vergelijkbaar of zelfs licht hoger rendement-risico profiel van een beleggingsportefeuille.

Bij de ontwikkeling van ons nieuwe beleid hebben we opnieuw gekeken naar het effect van duurzaam en verantwoord beleggen op het rendement-risico profiel van onze beleggingen. Financiële prestaties zijn en blijven namelijk een voorwaarde bij onze beleggingskeuzes. We hebben dit effect op drie manieren onderzocht: een update van academisch onderzoek, de impact meten van ons huidige DVB beleid voor rendement en risico, en het meten van het (verwachte) effect van het nieuwe beleid op rendement en risico.

2.1 Update van academisch onderzoek

In 2019 hebben we Professor Kees Koedijk van de Universiteit van Tilburg gevraagd de relatie tussen duurzaam en verantwoord beleggen en financiële prestaties te onderzoeken. Wij vinden het namelijk belangrijk om onze beleggings-overtuiging steeds te blijven toetsen aan de hand van actueel wetenschappelijk onderzoek. De onderzoekers hebben hiervoor meer dan 3000 wetenschappelijke publicaties bekeken. De conclusie van deze metastudie is dat duurzaam en verantwoord beleggen een neutraal of zelfs positief effect heeft op het rendement-risicoprofiel. Dit is onderzocht voor portefeuilles van aandelen, obligaties en vastgoed. Ook hebben we de onderzoekers gevraagd om de effecten voor de verschillende instrumenten die ABP gebruikt te onderzoeken. In hoofdstuk 4 worden deze instrumenten verder beschreven.

Uitsluiting

Het uitsluiten van een beperkt aantal individuele beleggingen heeft weinig effect op het rendement-risico profiel van een portefeuille. Op het moment dat gehele sectoren worden uitgesloten kan dat leiden tot een verslechtering

van het rendement-risico profiel van de totale portefeuille. Om deze reden is ABP terughoudend met het uitsluiten van gehele sectoren.

Insluiting

Bij strategieën waarbij wordt belegd in bedrijven die goed scoren op duurzaamheid of de potentie hebben een koploper te worden, concluderen de onderzoekers dat deze aanpak over het algemeen een neutraal effect tot positief effect heeft op het rendement-risico profiel van een portefeuille. Deze uitkomsten steunen ons insluitingsbeleid, waar duurzaam en verantwoord beleggen een van de vier factoren is voor de selectie van beleggingen (zie ook 5.1).

Engagement

Verschillende studies laten zien dat succesvolle verbetertrajecten (engagement) een positieve invloed hebben op rendement van bedrijven. Wel is dit effect duidelijker bij engagement onderwerpen die financieel materieel zijn voor een bedrijf. Engagement is een belangrijk onderdeel van ons insluitingsbeleid. We blijven actief in gesprek met bedrijven waarin we beleggen, ook over hun duurzaamheidsdoelstellingen.

2.2 De impact meten van ons beleid DVB 2015-2020 voor rendement en risico

Ook voor onze eigen portefeuille meten we het effect van ons duurzaam en verantwoord beleggingsbeleid op het rendement-risico profiel, hoewel dat soms lastig is. Voor het vorige beleid (2015-2020) hebben we een neutraal tot positief effect vastgesteld. Zo had bijvoorbeeld het uitsluiten van tabak en kernwapenproducenten (en in de keten betrokken bedrijven) een positief effect op het rendement-risico profiel van onze portefeuille. We realiseren ons wel dat deze analyses een relatief korte termijn beslaan en de resultaten daarom nog niet representatief zijn voor de lange termijn. We hebben bijvoorbeeld tabak- en kernwapenproducenten pas halverwege 2018 uitgesloten en pas eind 2019 hebben we de invoering van het insluitingsbeleid afgerond. Ook zijn de analyses vaak gebaseerd op historische rendementen en dat zegt uiteraard niets over toekomstige rendementen. Daarnaast kunnen de resultaten beïnvloed zijn door externe ontwikkelingen, waardoor het niet duidelijk is welke impact aan ons beleid is toe te schrijven. De resultaten van onze metingen geven ons desondanks het vertrouwen om de volgende stap te zetten.

² Aan beleggingen zijn risico's verbonden. Onze portefeuille bevat enerzijds relatief veilige beleggingen met een (verwacht) stabiel en laag rendement. Anderzijds hebben we meer risicovolle beleggingen die naar verwachting meer rendement opleveren. We wegen zorgvuldig af hoeveel risico we nemen om rendement te behalen en dat resulteert in een rendement-risico profiel van onze portefeuille. We willen dat dit rendement-risico profiel door ons duurzaam en verantwoord beleggen beleid minimaal gelijk blijft. En dat we bijvoorbeeld niet meer risico nemen bij een zelfde rendementsverwachting.

³ Friede, G.T. Busch and A. Bassen (2015), 'ESG and financial performance: aggregated evidence from more than 2000 empirical studies', Journal of Sustainable Finance Investment Sustainable Pension Investment Lab (2017), 'De financiële prestaties van verantwoord beleggen'

2.3 Gevolgen van het nieuwe beleid op rendement en risico

Voor alle nieuwe doelen in het beleid hebben we de haalbaarheid laten beoordelen door onze uitvoerder APG. De doelen lijken goed te realiseren zonder gevolgen voor het rendement-risico profiel van onze portefeuille. We realiseren ons echter dat het voorspellen van de toekomst lastig is en we afhankelijk zijn van veel externe factoren, zoals de marktomstandigheden.

De financiële wereld, en ABP dus ook, verwacht voor de komende jaren een lager rendement van rond de 4% gemiddeld liggen. Dit vloeit met name voort uit de naar verwachting aanhoudende lage rentes, die het verwachte rendement op vastrentende waarden (obligaties) drukken.

Als voorheen blijven we de effecten van ons DVB-beleid structureel monitoren. Wanneer het effect van ons DVB-beleid onverhoopt toch leidt tot een structurele verslechtering van het rendement-risico profiel zullen we actie ondernemen, en waar nodig op transparante en zorgvuldige wijze de doelen bijstellen.

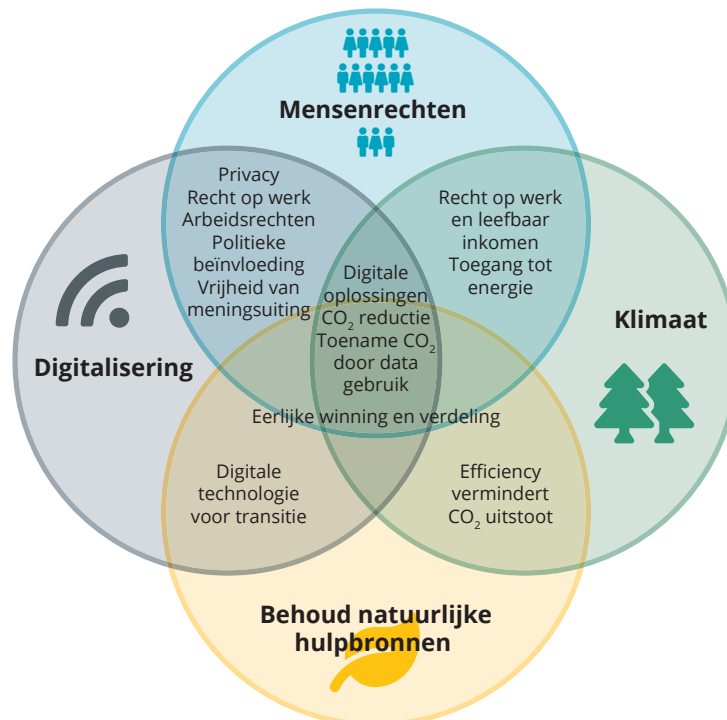
3. Vertaling visie naar ambities

Wij zijn een pensioenfonds, en daarmee een lange termijn belegger. Daarom hebben we gekeken naar de relevantie en urgentie van drie belangrijke transitie die impact hebben op de maatschappij én op ons als belegger. *Bedrijven respecteren mensenrechten* is wat ons betreft dus een randvoorwaarde voor

de transitie op het gebied van klimaatverandering, behoud van natuurlijke hulpbronnen, en digitalisering. Om deze transitie goed en duurzaam te laten verlopen, moeten we namelijk zorgen dat niemand achterblijft, en het op een manier gebeurt die mensenrechten wereldwijd respecteren.

In figuur 3 laten we zien hoe onze visie en ambities op het gebied van de transitie en *bedrijven respecteren mensenrechten* met elkaar samenhangen.

Figuur 3: Samenhang tussen de transitie en *bedrijven respecteren mensenrechten*

In dit hoofdstuk beschrijven we onze ambities voor de middellange termijn tot 2030 en onze langetermijnvisie tot 2050. Ook laten we zien hoe ons beleid samenhangt met het bereiken van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's).

3.1 Duurzame Ontwikkelingsdoelen

Urgentie en relevantie

De 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelen bestrijken uiteenlopende thema's als klimaatverandering, gezondheid, werkgelegenheid, innovatie, gelijkheid en gerechtigheid voor iedereen. Voor een leefbare, duurzame wereld zouden volgens de VN alle 17 SDG's in 2030 bereikt moeten zijn. Hoewel primair gericht op overheden, is er ook een verwachting dat het bedrijfsleven en financiële instellingen hieraan bijdragen. Wij zijn ervan overtuigd dat het behalen van deze doelen de wereldwijde economie en onze beleggingsportefeuille stabiel en weerbaarder zal maken. Het realiseren van de doelen kan voor bedrijven en beleggers ook nieuwe beleggingsmogelijkheden opleveren.

Onze langetermijnvisie

Een leefbare wereld, waarin wij een goed pensioen bieden, is een wereld waarin de Duurzame Ontwikkelingsdoelen zijn behaald.

Onze ambitie voor 2030

In 2030 hebben we:

- Meetbaar bijgedragen aan het behalen van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen. Dit hebben we gedaan door meer te beleggen in bedrijven die met hun producten en diensten bijdragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen. Deze beleggingen noemen we Sustainable Development Investments (SDI's).
- Aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen bijgedragen door bedrijven aan te spreken op verantwoord gedrag, vooral op het gebied van de transitie die centraal staan in ons beleid. Dit doen we via ons insluitingsbeleid en verbetertrajecten.
- Inzicht op hoe onze verbetertrajecten met bedrijven over duurzaamheid en verantwoord ondernemen bijdragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen.

3.2 Klimaatverandering

Urgentie en relevantie

Klimaatverandering gaat iedereen aan. Voor een goed pensioen in een leefbare wereld moeten juist pensioenfondsen zoals ABP vooruitkijken, en anticiperen op de wereld zoals die er uitziet als onze (nu nog) jonge deelnemers met pensioen gaan. Onze deelnemers vinden dit ook en verwachten van ons dat we hierop inspelen. De gevolgen van klimaatverandering zijn nu al zichtbaar en zullen in de toekomst toenemen. Overheden van 195 landen zijn daarom in het Akkoord van Parijs met elkaar overeengekomen dat de opwarming van de aarde onder de 2 graden, en liefst onder de 1,5 graden moet blijven. In het akkoord staat onder andere dat er extra inzet nodig is om de negatieve gevolgen van klimaatverandering aan te pakken. Alleen dan is het mogelijk om onder de 2 graden te blijven. Ook (Nederlandse) bedrijven én hun investeerders hebben een grote rol in het behalen van deze doelstellingen. Dit is vastgelegd in het Nederlandse Klimaatakkoord dat wij hebben ondertekend.

Een groeiend aantal belangengroepen en jongeren verlangt snellere actie van overheden en bedrijven. Zij vragen aan beleggers om hun beleggingen in niet-duurzame vormen van energie, zoals kolencentrales, terug te brengen. Ook vanuit risicoperspectief is het van belang om bij te dragen aan het behalen van het Akkoord van Parijs. Bedrijven en sectoren die zich niet aanpassen aan de energietransitie, of aan structurele veranderingen veroorzaakt door klimaatverandering, zullen in de toekomst allerlei problemen ondervinden en in waarde dalen. De gevolgen van klimaatverandering hebben naar verwachting grote negatieve impact op allerlei sectoren, zoals de voedselsector. Daarnaast zijn wij als belegger niet gebaat bij grote politieke en sociale onrust die we mogelijk kunnen verwachten als gevolg van klimaatverandering. Daarbij zal een klimaatneutrale economie kansen bieden voor nieuwe verdienmodellen, banen en dus investeringsmogelijkheden. Om al deze redenen is het bijdragen aan de energietransitie voor ons van het grootste belang. Hierbij sluiten wij bij voorbaat geen technieken en/of oplossingen uit. Wel wegen wij mee of oplossingen werkelijk veilig zijn, of ze maatschappelijk draagvlak hebben, en gebaseerd zijn op een goede wetenschappelijke onderbouwing van de voordelen.

Onze langetermijnvisie

In 2050 moet er een klimaatneutrale wereldeconomie gerealiseerd zijn. Het is belangrijk dat de daarvoor benodigde omslag, de energietransitie, gebeurt op een verantwoorde en rechtvaardige wijze. Energie moet ook in de toekomst voor iedereen betaalbaar blijven.

Onze ambitie voor 2030

Wij streven ernaar de CO₂-reductie van onze portefeuille in lijn te brengen met de internationale afspraken van het Akkoord van Parijs⁴ en we committeren ons aan het Nederlandse Klimaatakkoord⁵. We dragen bij aan het ontwikkelen van meetmethodes om vast te stellen welke CO₂-reductie nodig

is in beleggingsportefeuilles om de doelstellingen van Parijs te halen.

We hebben de ambitie om in 2030 niet meer direct te beleggen in kolen (zowel steenkool als bruinkool) voor de productie van elektriciteit zonder CO₂-afvang in OESO-landen. Daarnaast willen we dit soort investeringen in niet-OESO-landen aanzienlijk verminderen. In lijn met de verwachtingen in het Nederlandse Klimaatakkoord, stellen we in 2022 concrete klimaatdoelen voor 2030. Die zullen in lijn zijn met de klimaatovereenkomst van Parijs. Op dat moment stellen we ook de doelen vast voor beleggingen in kolen in 2025 en 2030.

Met deze ambitie verwachten wij te kunnen bijdragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen 7 (Betaalbare en duurzame energie), 13 (Klimaatactie) en 12 (Verantwoorde consumptie en productie).

3.3 Behoud van natuurlijke hulpbronnen

Urgentie en relevantie

Natuurlijke hulpbronnen zijn schaars. Onze deelnemers vinden daarom het behoud ervan het belangrijkste duurzaamheidsthema. De grondstoffentransitie is zeer relevant voor onze beleggingsportefeuille. Wanneer het gebruik van natuurlijke hulpbronnen groter is dan de aarde kan aanvullen, worden bedrijven en beleggers namelijk blootgesteld aan grote risico's voor de lange termijn. De groeiende wereldbevolking en toenemende welvaart leiden wereldwijd tot een grotere vraag naar natuurlijke hulpbronnen, zoals water, voedsel en diverse grondstoffen. Naast de toenemende vraag hebben ook klimaatverandering en bodemerosie gevolgen voor de beschikbaarheid van voedsel. Grote delen van de huidige landbouwgebieden worden dan onbruikbaar. Dat kan leiden tot (regionale) schaarste, prijsstijgingen en toenemende migratie, maar bijvoorbeeld ook tot het verder kappen van bossen. Het verlies van biodiversiteit en vruchtbare grond, maar ook droogte, vervuiling en degradatie van bossen en oceanen, hebben een onomkeerbaar effect op de leefbaarheid van onze wereld. Maar ook economisch gezien zal dit een negatieve impact hebben op ons als belegger, omdat waardecreatie op de lange termijn wordt ondermijnd.

De winning van grondstoffen gaat helaas ook vaak gepaard met negatieve impact op mensen zoals slechte arbeidsomstandigheden, ongevallen, en vervuiling van de leefomgeving van omringende bewoners. Schaarste van grondstoffen en het winnen ervan kan ook leiden tot risico's van conflicten en sociale onrust, wat ook beleggingsrisico's met zich meebrengt.

Daarom is een transitie naar duurzame, verantwoorde grondstoffen en voedselproductie en -consumptie in een circulaire economie essentieel. Als belegger denken we dan met name aan risico's voor de voedingssector en voor onze vastgoed- en infrastructuurportefeuilles vanwege het grote beslag dat

4 Een internationaal verdrag, ondertekend door 195 landen. ABP is hierbij geen partij, maar onderschrijft de afspraken wel.

5 ABP tekende op 10 juli 2019 het klimaat-Commitment, waarmee de financiële sector zich aansluit bij het Nederlandse klimaatakkoord.

deze sectoren leggen op grondstoffen. Gezamenlijk zijn deze sectoren verantwoordelijk voor 35% van de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen, 95% van het watergebruik en 88% van het landgebruik. Daarnaast behoren de landbouw en de bouw tot de sectoren met hoge risico's voor werknemers, en is het van belang dat deze sectoren ook aandacht aan verantwoorde productie besteden en de impact op mensen meenemen.

Aan de andere kant biedt dit thema ook kansen voor ons als belegger. Verantwoord omgaan met natuurlijke hulpbronnen en recycling brengen nieuwe businessmodellen en mogelijkheden met zich mee. Zo is een aantal bedrijven bezig met het ontwikkelen van nieuwe circulaire businessmodellen waarin meer geproduceerd kan worden, met minder gebruik van grondstoffen en minder impact op milieu, en waarin gebruik in plaats van bezit centraler staat.

Onze langetermijnvisie

In 2050 is er een klimaatneutrale economie gerealiseerd zonder verspilling en met efficiënt (her)gebruik van grondstoffen, die met respect voor mensenrechten worden gewonnen en gebruikt.

Onze ambitie voor 2030

We willen dat in 2030 bedrijfsmodellen gebaseerd op efficiënte en sociaal verantwoorde grondstoffenketens gangbaar en normaal zijn. We richten ons hierbij met name op de voedselsector en de bouwsector.

Met deze ambitie verwachten wij te kunnen bijdragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen 2 (Geen honger), 11 (Duurzame steden), 12 (Verantwoorde consumptie en productie), 13 (Klimaatactie).

3.4 Digitalisering en de vierde industriële revolutie

Urgentie en relevantie

De 'vierde industriële revolutie' is een ontwikkeling in de economie en samenleving waarin een hoofdrol is weggelegd voor nieuwe technologie zoals robots, 3D-printen, 'Internet of Things', platformeconomie en kunstmatige intelligentie. Deze transitie is inmiddels in volle gang en zal de komende jaren naar verwachting intensiveren. Deze transitie is nu al merkbaar in het leven van onze deelnemers, en wij gaan ervan uit dat dit in de toekomst alleen maar toeneemt. Het gebruik van digitale technologieën biedt volop commerciële kansen voor zowel nieuwe als oude bedrijven. Ook bieden nieuwe technologieën mogelijkheden om de effecten van klimaatverandering en het verdwijnen van natuurlijke hulpbronnen te verkleinen. Dat biedt nieuwe interessante beleggingskansen, en daarmee is digitalisering van groot belang voor onze portefeuille.

Digitalisering brengt ook negatieve veranderingen met zich mee. Sommige sectoren en regio's hebben daar meer last van dan anderen. Het heeft bijvoorbeeld gevolgen voor de arbeidsmarkt. Banen verdwijnen of veranderen, en er komen meer

flexibele arbeidsplekken met tijdelijke contracten. Een ander gevolg is dat een aantal grote technologiebedrijven veel invloed heeft gekregen op onze samenleving. Bescherming van privacy en data van gebruikers blijkt niet altijd gegarandeerd te zijn. Ook het intellectueel eigendom en de websites van bedrijven kunnen kwetsbaar blijken voor cybercrime. Ten slotte is er een toenemende milieu-impact van de exponentiële groei van data-verkeer met een toenemend energieverbruik in datacenters als gevolg. Digitalisering brengt dus ook risico's met zich mee voor onze beleggingsportefeuille. Bedrijven die hun businessmodel niet op tijd aanpassen aan het digitale tijdperk, binnen allerlei sectoren, lopen risico's die we voor willen zijn.

Onze visie

Digitalisering moet in 2050 hebben geleid tot verantwoorde waardecreatie en oplossingen bieden voor duurzaamheidsproblemen. Hoewel we niet alle gevolgen voor de langere termijn overzien, moeten mogelijke negatieve gevolgen zoveel mogelijk ingeperkt zijn.

Onze ambitie voor 2030

Wij verwachten van bedrijven dat ze verantwoordelijkheid nemen voor de kansen en de gevolgen van digitalisering. Alleen zo kunnen we ervoor zorgen dat digitalisering waarde toevoegt aan de maatschappij. Bedrijven dragen verantwoordelijkheid voor hun manier van werken, hun producten of diensten, en de effecten daarvan op hun werknemers, hun klanten, voor de maatschappij en het milieu. Beleggers zijn hier nog onvoldoende mee bezig. Door hierin het voortouw te nemen, verwachten wij ook andere beleggers mee te kunnen nemen op deze weg.

Met deze ambitie verwachten wij bij te dragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen 9 (industrie, innovatie en infrastructuur), 10, (ongelijkheid verminderen) en 4 (kwaliteitsonderwijs).

3.5 Bedrijven respecteren mensenrechten

Urgentie en relevantie

Als belegger worden wij vaak aangesproken op schendingen van mensenrechten door bedrijven in onze portefeuille. Het is niet alleen in het belang van de betrokken mensen zelf en het imago van bedrijven om mensenrechten te respecteren. Het is ook zakelijk verstandig. Wanneer bedrijven zorgvuldig met mensenrechten omgaan, lopen ze minder kans op vertraging, uitval, rechtszaken, boetes en reputatieschade door mensenrechtenschendingen. Ook is het respecteren van arbeidsrechten op de werkvloer een teken van goed bestuur van een bedrijf. Met andere woorden: mensenrechtenschendingen vormen ook een beleggingsrisico.

Mensenrechten gaat over een breed scala aan onderwerpen. Ze gaan zowel over arbeidsrechten en het voorkomen van kinderarbeid als over privacy en landrechten van lokale gemeenschappen. De VN hebben in gezaghebbende, wereldwijd geaccepteerde principes (*United Nations Guiding Principles for Business and Human Rights*) vastgelegd dat bedrijven de verantwoordelijkheid hebben om mensenrechten te

respecteren, en hoe ze die verantwoordelijkheid moeten nemen. Overal waar ze zakendoen, zowel binnen hun eigen bedrijf als in hun keten, moeten bedrijven actief risico's identificeren, voorkomen en adresseren. Dit staat bekend als gepaste zorgvuldigheid, ofwel *due diligence*. Toch komen schendingen van mensenrechten door bedrijven nog steeds veel voor. De *Corporate Human Rights Benchmark* publiceert een lijst van de 200 grootste bedrijven wereldwijd in de meest risicovolle sectoren waaronder landbouw, kleding en ICT. Ook deze benchmark laat zien dat bedrijven nog te weinig doen om mensenrechtenschendingen te voorkomen. Nationale overheden hebben weinig zicht op bedrijfsactiviteiten buiten de grenzen van hun land, en beperkte middelen om bedrijven tot de orde te roepen. Wel spelen er in Europa en de VS steeds meer juridische ontwikkelingen waarbij bedrijven moeten aantonen dat ze op gepaste en zorgvuldige wijze met mensenrechten omgaan.

Onze visie

Alle bedrijven moeten mensenrechten respecteren. Dit is een noodzakelijke randvoorwaarde voor duurzame en

rechtvaardige transitie op gebied van klimaat, behoud van natuurlijke hulpbronnen en digitalisering.

Ambitie 2030

We maken ons hard voor rechtvaardige transitie en zullen bedrijven hier meer en vaker op aanspreken. Alleen dan kunnen de genoemde grote transitie in de maatschappij werkelijk waarde toevoegen voor mensen. Dit betekent dat bedrijven mensenrechten respecteren door risico's te identificeren, voorkomen en adresseren. Hoe bedrijven dat moeten doen staat in de *United Nations Guiding Principles for Business and Human Rights*. Deze richtlijnen integreren wij in onze portefeuille.

Met deze ambitie verwachten wij in ieder geval bij te dragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen 8 (waardig werk en economisch groei), 5 (gendergelijkheid), 12 (verantwoorde productie en consumptie), 10, (ongelijkheid verminderen), 4 (kwaliteitsonderwijs), 6 (schoon water en sanitair), 1 (geen armoede) en 16 (vrede, justitie en publieke diensten).

4. Onze doelen

We willen beleid ontwikkelen dat ambitieus en realistisch is. Beleid dat aansluit op de wereld waarin we willen en kunnen opereren. Dat tegelijkertijd kansen biedt op gebied van duurzaamheid en financieel rendement. Een beleid dat inspeelt op de onderwerpen die leven onder onze deelnemers en stakeholders én waar wij het grootste verschil kunnen maken.

Per transitie hebben we onszelf een aantal doelen gesteld die we in 2025 behaald willen hebben. In onze jaarverslagen rapporteren we over onze voortgang ten opzichte van onze doelen. Voor het behalen van deze doelen zijn we ook afhankelijk van externe factoren, zoals marktomstandigheden en beleidsontwikkelingen. Voor ons als belegger zijn deze transities deels nieuw, en daarom hebben we tijd nodig om ze uit te werken tot doelen en een concrete aanpak. We zullen ons tot het uiterste inspannen om ze te behalen en zullen daar verantwoording over afleggen. Voor de *transities behoud van natuurlijke hulpbronnen, digitalisering* en de randvoorwaarde *bedrijven respecteren mensenrechten* zullen we de eerste jaren prioriteit geven aan specifieke onderdelen of sectoren. Deze prioriteiten bepalen we in toenemende mate in overeenstemming met de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen op basis van de ernst van de impact en de invloed die we hierop kunnen uitoefenen. Ook hierover zullen we verantwoording afleggen.

4.1 Onze doelen voor 2025 met betrekking tot de Duurzame Ontwikkelingsdoelen

Om onze langetermijnvisie en onze ambitie voor 2030 te realiseren stellen we onszelf de volgende doelen voor 2025.

A. 20% van onze totale beleggingen gaan naar beleggingen die gekwalificeerd zijn als Sustainable Development Investments (SDI's)

We willen we dat beleggingen in onze portefeuille aan onze ESG-criteria voldoen. Dit realiseren we bijvoorbeeld via insluiting (zie 5.1). Daarnaast willen we graag dat een deel van onze beleggingen ook bijdraagt aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen. Deze beleggingen noemen we Sustainable Development Investments (SDI's). Voor 2020 hadden we ons tot doel gesteld om 58 miljard te beleggen in SDI's. We zijn er trots op dat we dit doel hebben gehaald en willen nu een volgende stap zetten. Waar we eerst ons doel in een bedrag hadden uitgedrukt, is ons doel nu aangepast aan de grootte van onze portefeuille. Een percentage is minder afhankelijk van de marktdynamiek, waardoor de waarde van duurzame beleggingen kan schommelen. Dit maakt het lastig om te sturen op het doel. Ons doel is om een groei van 14% (in 2020) naar 20% van onze portefeuille in 2025 te bereiken.

B. Zichtbaar maken en rapporteren over hoe wij bijdragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen via ons insluitingsbeleid en via verbetertrajecten met bedrijven

Bedrijven kunnen niet alleen bijdragen aan Duurzame Ontwikkelingsdoelen door het leveren van producten en diensten, maar ook door de manier waarop ze hun producten en maken. Met ons insluitingsbeleid selecteren we nu al actief bedrijven op hun gedrag – dus hoe ze hun producten en diensten maken of aanleveren. Ook bedrijven die het nog niet zo goed doen, sporen wij aan om verantwoord te ondernemen op het gebied van klimaat, behoud van natuurlijke hulpbronnen, digitalisering en respect voor mensenrechten. We willen de komende jaren zichtbaarder maken hoe wij ook met bestaande verbetertrajecten aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen bijdragen en hoe we daarmee lange termijn waarde creëren. Dit zullen wij bijvoorbeeld doen door er aandacht aan te besteden in onze jaarverslagen.

C. Werken aan consensus voor SDI-standaarden

Het is belangrijk om een duidelijke definitie van een SDI te hebben, en dat daar onder beleggers consensus over is. We zetten ons dan ook actief in om samenwerking tussen beleggers verder te bevorderen. We zetten in 2016 een eerste stap als initiatiefnemer van de eerste standaard voor SDI's. In 2019 is de volgende stap gezet en is de samenwerking met PGGM gestart waarmee we duizenden bedrijven toetsen op hun bijdrage aan SDG's. We maken deze informatie toegankelijk voor andere beleggers. We willen er voor zorgen dat wereldwijd steeds meer beleggers onze standaard voor SDI's hanteren. De komende jaren willen we ook beter kunnen meten hoe onze beleggingen bijdragen aan het behalen van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen. We willen daarom bijdragen aan de totstandkoming van een gezamenlijke impactmeetmethode.

4.2 Onze doelen voor 2025 met betrekking tot klimaatverandering

Om onze langetermijnvisie en ambitie voor 2030 te realiseren, stellen we onszelf de volgende doelen voor 2025.

A. Reduceren CO₂-voetafdruk van onze aandelenportefeuille met 40%

Het was ons doel voor 2020 om de CO₂-voetafdruk van onze aandelenportefeuille met 25% te reduceren. Dit doel hebben we inmiddels gehaald. We willen deze ambitie daarom bijstellen en de CO₂-afdruk van onze portefeuille verder naar beneden brengen naar -40% in 2025⁶. Wij gebruiken daarbij 2015 als peildatum. We stellen onszelf hiermee een ambitieus doel. We willen het beter doen dan de markt, en onze voetafdruk ongeacht de economische groei verlagen.

⁶ In lijn met de verwachtingen in het Nederlandse Klimaatakkoord, publiceren we in 2022 concrete klimaatdoelen voor 2030 voor de hele portefeuille (op plekken waar dat relevant is). Mogelijk zullen we de doelstelling van 40% reductie in 2022 aanpassen als onderdeel van de implementatie van het Nederlandse Klimaatakkoord.

Daarmee voorkomen we dat onze totale CO₂ voetafdruk door de economische groei nog steeds blijft stijgen (relatieve reductie). Door ons CO₂-doel is het aandeel kolencentrales in de portefeuille al flink gedaald. Van de resterende bedrijven met kolencentrales verwachten we dat ze die capaciteit niet verder uitbreiden en een overgang naar duurzame energie inzetten. We beleggen alleen in de bedrijven als ze overtuigend kunnen aantonen dat ze op korte termijn een transitie naar andere energiebronnen zullen maken.

B. Afbouwen van beleggingen in kolen en teerzand

Kolen en teerzand zijn grondstoffen die met een grote CO₂-uitstoot gepaard gaan. We hebben daarom besloten niet langer in bedrijven te beleggen die een groot deel van hun omzet uit kolen en/of teerzand halen. De omzetgrens die we hiervoor hanteren is 30% of meer afkomstig uit kolenmijnen, of 20% of meer afkomstig uit teerzandwinning. In overeenstemming met ons streven naar een klimaatneutrale economie, maar ook naar een verantwoorde transitie, bouwen wij deze percentages verder af na 2025. We hebben de ambitie om in 2030 in OESO-landen niet meer direct te beleggen in kolen voor de productie van elektriciteit zonder CO₂-afvang. Ook willen we dit soort investeringen in niet-OESO-landen aanzienlijk verminderen. In 2022 stellen we concrete doelen vast voor beleggingen in kolen die in lijn zullen zijn met de klimaatovereenkomst van Parijs. We vinden het nog niet verstandig om volledig te stoppen met beleggen in fossiele brandstoffen. We vinden een geleidelijke en stabiele transitie namelijk belangrijk voor het draagvlak binnen de samenleving en binnen bedrijven. Daarmee is de transitie op termijn meer duurzaam en sociaal verantwoord. Daarom zetten we bedrijven waarin we beleggen aan tot het geleidelijk afbouwen van hun afhankelijkheid van fossiele brandstoffen. Op deze manier blijft het voor ons ook mogelijk om risico's te spreiden en niet in te leveren op rendement.

C. 15 miljard beleggen in duurzame en betaalbare energie

We streven ernaar in 2025 totaal 15 miljard euro te beleggen in hernieuwbare, schone en betaalbare vormen van energie (SDG 7, stand 2019 Q3; 10 miljard euro). Hierbij zoeken we ook naar beleggingen die oplossingen bieden voor een sociaal verantwoorde transitie, zoals bijvoorbeeld beleggingen in bedrijven die eigen energieopwekking betaalbaar maken. We verwachten dat zich juist in de markt voor duurzame energie veel kansen voordoen voor nieuwe banen.

We willen daarom ook meer beleggen in *green bonds*. Dit zijn obligaties uitgegeven door bedrijven en (semi-) overheidsinstellingen voor de financiering van sociale- en duurzaamheidsprojecten. Op die manier leveren green bonds financieel en maatschappelijk rendement op. Green bonds kunnen zich bijvoorbeeld richten op projecten die de gevolgen

van klimaatverandering verminderen. De markt hiervoor is de afgelopen jaren sterk gegroeid. Op deze manier kunnen we steeds meer beleggen in SDI's en in duurzame energie. Wij streven ernaar bij te dragen aan de verdere groei van dit soort obligaties.

Een ander voorbeeld van beleggen in duurzame en betaalbare energie zijn de beleggingen die we in Nederland doen in ABP's Nederlands Energietransitiefonds (ANET). Dit fonds zijn we gestart om te beleggen in bedrijven die zich inzetten voor de overgang naar duurzame energie in Nederland.

D. Samen met Climate Action 100+ bijdragen aan het verbeteren van het klimaatbeleid van de 161 bedrijven die het meeste invloed hebben op CO₂-emissies via hun ketens en consumenten

We gaan door met verbetertrajecten (engagement) met de bedrijven met de meeste emissies in onze beleggingsportefeuille. Deze 161 bedrijven vertegenwoordigen met hun ketens tachtig procent van de wereldwijde CO₂-uitstoot⁷. Dit verbetertraject vindt plaats binnen het initiatief Climate Action 100+, waarin ruim driehonderd grote vermogensbeheerders samenwerken aan het tegengaan van klimaatverandering.

E. Vaststellen van extra insluitingscriteria om bedrijven beter te beoordelen op gebied van klimaat

Elektriciteitsbedrijven die hun langetermijnstrategie baseren op toenemend gebruik van kolen beschouwen wij als achterblijvers. In deze bedrijven beleggen we niet, tenzij ze overtuigend kunnen aantonen dat ze van plan zijn op de korte termijn een transitie naar andere energiebronnen te maken. We nemen de komende jaren aanvullende en strengere verwachtingen op ten aanzien van klimaatverandering in ons insluitingsbeleid. In paragraaf 5.1 geven we meer uitleg over ons insluitingsbeleid. Deze criteria wegen we ook mee in de manier waarop wij stemmen bij aandeelhoudersvergaderingen.

4.3 Onze doelen voor 2025 met betrekking tot behoud van natuurlijke hulpbronnen

Om onze langetermijnvisie en 2030 ambitie te realiseren, stellen we onszelf de volgende doelen voor 2025.

A. Meer beleggen in bedrijven die circulaire businessmodellen en andere innovatieve oplossingen voor voedselproductie en natuurlijke hulpbronnen hebben.

Vanaf 2020 gaan we actief op zoek naar bedrijven die voorlopen op het gebied van technologische oplossingen die leiden tot een efficiënte, duurzame en circulaire voedselproductie. Daarnaast willen we beleggen in andere manieren

⁷ In December 2017 werd een focusgroep van 100 bedrijven geïdentificeerd. Deze groep werd geselecteerd uit de MSCI ACW, een grote wereldwijde index dat 85 procent van het wereldwijd belegd vermogen vertegenwoordigt. Deze initiële groep heeft gecombineerd de meeste Scope 1, 2 en 3 uitstoot (uitstoot gerelateerd aan het gebruik van hun producten). In juli 2018, werd een lijst van 61 bedrijven (ook wel de "+" lijst) toegevoegd. Beleggers erkennen dat uitstoot alleen niet afdoet aan alle kansen om de overgang naar schone energie te stimuleren of de blootstelling aan fysieke risico's te voorkomen. Daarom hebben deelnemers aan het initiatief nog bedrijven kunnen toevoegen die belangrijk waren voor hun beleggingsportefolio's en die hetzij een belangrijke kans bieden voor de overgang naar schone energie op wereldwijd of regionaal niveau, hetzij blootgesteld zijn aan klimaat-gerelateerde financiële risico's, zoals fysieke assets, die niet door uitstoot data worden afgedekt (<https://www.mainstreamingclimate.org/climate-action-100/>).

om efficiënter om te gaan met natuurlijke hulpbronnen. In 2020 onderzoeken we in hoeverre we dit onderdeel kunnen maken van onze SDI's en in hoeverre het daarmee aan andere criteria voldoet. In deze fase van het beleid kunnen wij hier daarom nog geen bedrag voor vaststellen. Allereerst moeten we definiëren wat wij onder circulaire businessmodellen en innovatieve oplossingen verstaan en hoe groot de markt hiervoor is. We verwachten hier in 2021 een antwoord op te hebben en dan ook een bedrag te kunnen koppelen aan deze doelstelling.

B. Vaststellen van criteria om bedrijven te beoordelen op aantoonbaar efficiënter, duurzamer en meer sociaal verantwoord omgaan met natuurlijke hulpbronnen

Efficiënter produceren betekent meer doen met minder natuurlijke hulpbronnen. Grondstoffen, zowel voedsel als bouwmaterialen, moeten met respect voor mens en milieu zijn gewonnen. Het is voor ABP een nieuw thema dat we de komende jaren verder zullen uitwerken.

We stellen de komende jaren daarom eerst minimale criteria vast voor de bouw- en voedselsector. Die criteria bedden we vervolgens in binnen ons inluitingsbeleid (zie ook 5.1). Vanaf 2022 zullen we met bedrijven die nog niet aan deze criteria voldoen verbetertrajecten bespreken (beloften). Gedeeltelijk kunnen we aansluiten bij de verbetertrajecten op het gebied van klimaat en gaat het om dezelfde bedrijven. Grondstoffenwinning en voedselproductie dragen immers flink bij aan de CO₂-voetafdruk. Zo zetten we tegelijkertijd in op vermindering van CO₂-uitstoot en op het voorkomen van grondstoffenschaarste in de toekomst. Op deze manier willen we bijdragen aan de totstandkoming van een circulaire én sociaal verantwoorde economie.

Daarnaast selecteren we vanaf 2020 ieder jaar een aantal specifieke onderwerpen of sectoren voor gerichte verbetertrajecten met bedrijven. Dit zullen onderwerpen zijn waarbij grote risico's spelen en waarop wij invloed kunnen uitoefenen. Dit geeft ons de kans om te leren over de verbetermogelijkheden voor behoud van natuurlijke hulpbronnen door bedrijven. We zullen in ons jaarverslag beschrijven welke onderwerpen we kiezen, wat we aan bedrijven vragen en indien mogelijk, welke resultaten we hebben geboekt.

C. Een verdubbeling van vastgoed in onze beleggingsportefeuille met een 'green building certificate'

Certificaten voor groene gebouwen, *green building* certificaten, bestaan voor zowel nieuwe gebouwen als op bestaande gebouwen. Voor nieuwe gebouwen is het hergebruiken van grondstoffen met name relevant. Wij streven ernaar dat een groter onderdeel van onze vastgoedportefeuille een *green building* certificaat heeft. Om onze positieve impact te vergroten is het van belang dat de definities van circulariteit duidelijker en de kwaliteit van certificaten beter

worden. Daarom stellen wij de komende jaren vast welke certificaten voldoende aspecten van duurzaamheid en verantwoord ondernemen meenemen om mee te tellen voor deze verdubbeling.

4.4 Onze doelen voor 2025 met betrekking tot digitalisering in de vierde industriële revolutie

Om onze langetermijnvisie en 2030 ambitie te realiseren, stellen we onszelf de volgende doelen voor 2025:

A. Meer beleggen in bedrijven die met hun producten en diensten bijdragen aan digitale, duurzame oplossingen

De voordelen van de gedigitaliseerde samenleving zijn niet voor iedereen toegankelijk. Vanaf 2020 wil ABP dan ook actief op zoek naar bedrijven die vooroplopen met digitale oplossingen die de voordelen van de gedigitaliseerde samenleving voor een grotere groep mensen bereikbaar maken. Hierbij denken we aan het toegankelijker maken van gezondheidszorg, onderwijs of financiële diensten. In hoeverre we dit onderdeel kunnen maken van onze SDI's onderzoeken wij in 2020. In deze fase van het beleid kunnen wij nog geen bedrag hiervoor vaststellen. Allereerst moeten we definiëren wat wij onder digitale en duurzame oplossingen verstaan, en hoe groot de markt hiervoor is. We verwachten in 2021 deze doelstelling concreter te formuleren.

B. Vaststellen van criteria om te beoordelen of bedrijven digitale rechten van werknemers, consumenten en gebruikers respecteren

Digitale rechten gaan over rechten zoals privacy, bescherming van persoonsgegevens en transparantie. Daarnaast heeft deze vierde industriële revolutie invloed op werknemers, goede arbeidsomstandigheden of een eerlijk loon. Ook dit is voor ons een nieuw thema dat we de komende jaren verder uitwerken. We nemen dit vanaf 2022 in het inluitingsbeleid op en besteden in verbetertrajecten aandacht aan deze onderwerpen. We beginnen de komende jaren met het vaststellen van minimale criteria voor digitale rechten. Die criteriabedden we vervolgens in ons inluitingsbeleid in. Daarna zullen we met bedrijven die nog niet aan de criteria voldoen verbetertrajecten bespreken (beloften). Dit wordt relevant voor een veel grotere groep sectoren dan alleen technologiebedrijven. Bijna ieder bedrijf heeft immers te maken met de gevolgen van digitalisering.

Daarnaast selecteren we vanaf 2020 ieder jaar een aantal specifieke onderwerpen en sectoren voor gerichte verbetertrajecten met bedrijven. Hierbij richten we ons op onderwerpen waarbij grote risico's spelen en waarop wij invloed kunnen uitoefenen. Dit geeft ons de kans om te leren over de verbetermogelijkheden voor digitalisering bij bedrijven. We leggen hierover verantwoording af in ons jaarverslag.

4.5 Onze doelen voor 2025 met betrekking tot bedrijven respecteren mensenrechten

Om onze langetermijnvisie en 2030 ambitie te realiseren, stellen we onszelf de volgende doelen voor 2025.

A. Meer beleggen in bedrijven die met hun producten en diensten bijdragen aan basisbehoeften van mensen

We willen sociale ongelijkheid verminderen door specifiek te zoeken naar beleggingen die bijdragen aan de basisbehoeften van mensen. Dit kan bijvoorbeeld door beleggingen in *social bonds*, die ertoe moeten leiden dat meer mensen toegang hebben tot zaken als goede huisvesting, scholing en zorg. *Social bonds* (sociale obligaties) is een financieringsinstrument die een bijdrage levert aan de oplossing van maatschappelijke problemen. Deze vorm van beleggen staat nog in de kinderschoenen. Wij zien de potentie van dit soort obligaties, en streven ernaar bij te dragen aan de groei ervan. Daarnaast willen we een methode ontwikkelen om beleggingen die bijdragen aan deze basisbehoeften beter kunnen identificeren.

B. Aanscherpen van criteria om te beoordelen of bedrijven mensenrechten respecteren in lijn met de *UN Guiding Principles for Business and Human Rights*

Respect voor mensenrechten door bedrijven vormt al sinds 2008 een belangrijk onderdeel van ons beleid. Toch blijft het een grote uitdaging omdat er in de wereld nog steeds veel ongelijkheid bestaat en het voor bedrijven, en beleggers, lastig is om mensenrechtenschendingen in de keten op te sporen en aan te pakken. In ons nieuwe beleid kijken we nog beter naar mensenrechten, en nemen we arbeidsrechten nadrukkelijker mee in ons insluitingsbeleid. We zullen daarin de werkwijze hanteren zoals voorgeschreven door de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de *United Nations Guiding Principles for Business and Human Rights* (UNGP's). Daarvoor is het wel nodig dat bedrijven transparant zijn over hun

activiteiten op dit gebied en op vergelijkbare wijze rapporteren. We nemen de werkwijze van de UNGP's vanaf 2022 in het insluitingsbeleid op en zullen nog beter de negatieve impact en mogelijke risico's identificeren, om ook aan onze eigen due diligence verplichting te voldoen. Daarna zullen we met bedrijven die nog niet aan onze eisen voldoen verbetertrajecten bespreken (beloften) om mensenrechten schendingen beter te identificeren, voorkomen en adresseren.

C. Verbetertrajecten gericht op het verbeteren van respect voor mensenrechten door bedrijven en gericht op rechtvaardige transitie op gebied van klimaat, behoud van natuurlijke hulpbronnen en digitalisering

Veel bedrijven besteden nog te weinig aandacht aan hun impact op mensenrechten. We verwachten van bedrijven dat ze kunnen aantonen hoe zij actief mensenrechtenschendingen identificeren, voorkomen en adresseren. Ook verwachten we dat ze bijdragen aan rechtvaardige transitie op gebied van klimaat, grondstoffenschaarste en digitalisering. Door onze verwachtingen op dit gebied duidelijk te formuleren, risico's te identificeren en waar mogelijk bedrijven op hun verantwoordelijkheden aan te spreken, willen we inzetten op verbeteringen. Het is daarvoor van belang dat bedrijven een goed ondernemingsbestuur hebben. Verantwoordelijkheid voor mensenrechten moet namelijk op het hoogste niveau binnen een organisatie genomen worden. Ieder jaar selecteren wij gerichte verbetertrajecten met bedrijven die van belang zijn voor onze portefeuille, waar grote risico's spelen en waarop wij invloed kunnen uitoefenen. Dit geeft ons de kans om te leren waar bedrijven hun aanpak op mensenrechten nog kunnen verbeteren. We leggen over onze verbetertrajecten verantwoording af in ons jaarverslag. Wij willen eerst de minimale criteria in ons insluitingsbeleid aanpassen en vervolgens bedrijven selecteren waarmee we verbetertrajecten starten.

5. Onze werkwijze

5.1 Instrumenten

Als belegger beschikken we over verschillende mogelijkheden om onze doelen te bereiken. In dit hoofdstuk vatten we deze verschillende instrumenten kort samen. In een [ander document over ons due diligence proces](#) lichten wij verder toe hoe wij voor iedere beleggingscategorie in zes stappen de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen toepassen. Hierin verduidelijken we hoe we beleggingen op risico's voor de samenleving toetsen en we deze risico's willen aanpakken of voorkomen. Instrumenten voor verantwoord beleggen die hierbij aan de orde komen zijn o.a. uitsluiting, insluiting, stemmen en engagement.

Insluitingsbeleid

Allereerst beleggen wij alleen in bedrijven die financieel aantrekkelijk zijn én verantwoord te werk gaan. Hiervoor hebben we criteria ontwikkeld. Van de bedrijven of vastgoed waar we via aandelen of obligaties in kunnen beleggen, beleggen we vanaf 2020 alleen nog in koplopers en beloften. Daarmee bedoelen we dat we investeren in bedrijven die aan onze criteria voldoen (koplopers) of die we nog kunnen aanzetten tot verbetering (beloften). Bedrijven met de grootste negatieve impacts komen daarmee alleen in aanmerking voor investeren op het moment dat ze voldoende perspectief bieden in termen van rendement én verbetering op duurzaamheid. Dit is de kern van ons insluitingsbeleid en dat blijft een belangrijk onderdeel van het DVB-beleid.

Sinds 2008 hadden we een speciaal proces voor bedrijven die niet voldeden aan de UNGC principes (de *Global Compact* principes van de Verenigde Naties). Als zij geen gehoor gaven aan onze engagement kwamen ze op de uitsluitingslijst. Omdat we de UNGC principes nu al meenemen in het insluitingsbeleid is dit proces overbodig geworden. Ook vanaf 2020 willen we dit soort bedrijven niet in onze portefeuille. We maken dat echter niet meer publiek bekend, want dat doen we ook niet met andere achterblijvers.

Onze methodiek voor het insluitingsbeleid scherpen we vanaf 2020 verder aan en willen we nog meer in lijn brengen met internationale standaarden op gebied van due diligence. Het insluitingsbeleid waarborgt dat we al in grote mate voldoen aan internationale standaarden, zoals de OESO-richtlijnen

voor multinationale ondernemingen, de *United Nations Guiding Principles for Business and Human Rights* (UNGPs) en het OESO-richtsnoer voor institutionele beleggers. En waar nodig ontwikkelen we hier in de komende jaren nog op verder. We identificeren al de meest relevante duurzaamheidsissues per sector op het gebied van milieu, mensenrechten, arbeidsrechten, anti-corruptie, consumentenbelangen, mededinging en belasting vanuit het oogpunt van risico's voor de business en publiek belang. Bedrijven worden beoordeeld of ze aan minimumcriteria voldoen en hoe ze presteren. Voor dit laatste kijken we of er controverses over het bedrijf bekend zijn en hoe ze hierop scoren. We werken aan het nog beter uitwerken van de mogelijke negatieve gevolgen op de maatschappij per sector en per thema. Mede op basis hiervan ontwikkelen we aanvullende minimumcriteria, zoals op gebied van het behoud van natuurlijke hulpbronnen en digitalisering. Voor klimaatverandering en *bedrijven respecteren mensenrechten* nemen we, voortbouwend op bestaande indicatoren, additionele criteria op. Deze criteria zijn afhankelijk van de risico's in de sector, risico's in de geografische locatie en de aard van de activiteiten van een bedrijf. Het kan dan gaan om criteria op het gebied van het managen van klimaatimpact in de keten of het zorgvuldig gebruik van grondstoffen. Ook kan het gaan om het identificeren, voorkomen en adresseren van mensenrechtenschendingen door bedrijven op het gebied van bijvoorbeeld arbeidsrechten, gelijke behandeling of privacy. Het toevoegen van criteria is niet eenvoudig, omdat we alle bedrijven in onze portefeuille opnieuw moeten beoordelen op deze criteria.

Stimuleren van goed ondernemingsbestuur

De manier waarop bedrijven worden bestuurd, draagt in belangrijke mate bij aan hun zakelijk succes. Wij zien goed ondernemingsbestuur (*corporate governance*) als een belangrijke basis voor de stabiliteit en de ontwikkeling van ondernemingen. Dat geldt zeker ook voor duurzame ontwikkelingen: juist het op verantwoorde wijze omgaan met de transities voor klimaat, grondstoffen en digitalisering met respect voor mensenrechten vergt een goed bestuur. We hebben dan ook verbetertrajecten lopen om goed ondernemingsbestuur verder aan te sporen bij de bedrijven waarin we beleggen. Ook maken we gebruik van ons stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen.

Verbetertrajecten ofwel engagement

In gesprek gaan met bedrijven over het verbeteren van hun (verantwoorde) bedrijfsvoering en het aanpakken van misstanden is één van onze krachtigste instrumenten om negatieve impacts te verminderen en bij te dragen aan duurzaamheid en verantwoord ondernemen. Deze manier

van werken noemen we verbetertrajecten of engagement. Zo kunnen we bedrijven bijvoorbeeld aansporen om op verantwoorde wijze hun CO₂-uitstoot terug te dringen, efficiënter om te gaan met grondstoffen, of maatregelen te nemen om digitale rechten te respecteren. We maken gebruik van vier verschillende typen engagement:

Figuur 4: verschillende typen van engagement

Engagement als onderdeel van het insluitingsbeleid heeft als doel om eventuele negatieve impacts van bedrijven te verminderen en de duurzaamheidsprestaties van bedrijven te verbeteren. Portefeuillemanagers van onze uitvoerder APG beoordelen of bedrijven voldoende financieel aantrekkelijk zijn en de potentie hebben om negatieve impact van bedrijven voor de samenleving te stoppen, te voorkomen of te beperken. Onze uitvoerder belegt alleen in achterblijvers als een dialoog met het bedrijf zin heeft, dus als er uitzicht is op verbetering en wij een bepaalde mate van invloed kunnen uitoefenen, waarna wij deze bedrijven beloften noemen. Wanneer engagement geen resultaat oplevert, en alle escalatiestrategieën zoals stemmen en samenwerking met andere beleggers zijn ingezet, wordt uiteindelijk onze positie in het bedrijf verkocht. Hier weegt onze uitvoerder ook de potentiële negatieve gevolgen van zo'n desinvestering op maatschappij en milieu mee.

Wij ontvangen per kwartaal van onze uitvoerder een overzicht van de bedrijven waarmee over welke onderwerpen is gesproken. Daarnaast worden wij geïnformeerd over de gebruikte methodiek voor het identificeren van potentiële en daadwerkelijke negatieve gevolgen. Wij kunnen specifieke analyses voor individuele bedrijven opvragen.

Selecteren en monitoren van managers

Alternatieve investeringen zijn beleggingen in fondsen die belangen nemen in niet-beursgenoteerde bedrijven zoals bij vastgoed, of die beursgenoteerde bedrijven overnemen zoals bij private equity of hedgefondsen die in beursgenoteerde

bedrijven beleggen. Deze beleggingen kenmerken zich vaak door een grotere deelneming in het fonds of bedrijf. De manager van dergelijke fondsen heeft daarom directe invloed. Het primaire instrument voor ons om risico's te identificeren, te voorkomen of te verminderen is daarom het selecteren en monitoren van deze managers. Deze managers worden ook beoordeeld op hoe zij omgaan met eventuele negatieve gevolgen voor samenleving en milieu. Vooraf aan de aankoop van iedere illiquide belegging is een akkoord van ESG-specialisten verplicht.

Sustainable Development Investments (SDI's)

Via insluiting realiseren we dat beleggingen in onze portefeuille altijd aan onze ESG-criteria voldoen. Daarnaast willen we graag dat een deel van onze beleggingen ook nog bijdraagt aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen. We kunnen dit bereiken door bewust te beleggen in bedrijven (of in vastgoed en infrastructuur), die een bijdrage leveren aan het behalen van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen. Als bedrijven met hun producten en diensten bijdragen aan deze doelen, gelden onze beleggingen in die bedrijven als Sustainable Development Investments (SDI's). Net als alle andere beleggingen in onze portefeuille moeten SDI's voldoen aan onze criteria voor rendement, risico en kosten. Zo beleggen we bijvoorbeeld in hernieuwbare energie en in duurzaam vastgoed. We willen ook meer beleggen in bedrijven die voorlopen op het gebied van circulariteit, of in bedrijven die digitale oplossingen bieden voor de gezondheidszorg of het onderwijs.

Om vast te stellen of een onderneming voldoende bijdraagt aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen, moeten we criteria vaststellen en op basis daarvan keuzes maken. ENTIS, het data-analyseteam van onze uitvoerder, heeft een unieke methode ontwikkeld om met behulp van kunstmatige intelligentie SDI's te beoordelen van alle bedrijven waarin we via aandelen of obligaties kunnen beleggen. ENTIS gebruikt slimme algoritmes om te bepalen of beleggingen als SDI kunnen worden beschouwd. Dit gebeurt op basis van criteria die we zelf hebben opgesteld. Een belegging telt pas volledig mee wanneer minimaal 50% van de omzet duurzaam wordt gerealiseerd. Bedrijven die minimaal 10% van hun omzet halen met duurzame producten of diensten tellen voor 50% van het belegde vermogen mee.

Uitsluiting

We beleggen bewust en sluiten bedrijven in. Alleen in sommige gevallen kiezen we ervoor een bedrijf uit te sluiten, omdat we op geen enkele wijze gelinkt willen zijn aan de negatieve impact. We hanteren twee soorten uitsluitingen:

- **Productuitsluiting**

ABP belegt niet in producenten van wapens die verboden zijn volgens internationale verdragen die Nederland heeft ondertekend. Concreet gaat het om bedrijven die betrokken zijn bij het maken van clusterbommen, anti-persoonsmijnen en chemische en biologische wapens. Vanaf 2019 belegt ABP ook niet meer in tabaksbedrijven, en bedrijven die betrokken zijn bij de productie van (belangrijke onderdelen van) kernwapens. Deze uitsluitingen zijn tot stand gekomen door te toetsen of bedrijven voldoen aan deze vier criteria:

- Het product is per definitie schadelijk voor mensen
- We kunnen daar met onze invloed als belegger niets aan veranderen
- Er zijn geen nadelige gevolgen als het product er niet meer zou zijn.
- Er is een wereldwijd verdrag gericht op uitbanning van het product

- **Uitsluiting van staatsobligaties**

ABP belegt niet in de staatsobligaties van landen waarvoor een bindend wapenembargo geldt van de EU of VN-Veiligheidsraad. Voor landen met een wapenembargo gericht op zogenaamde "niet statelijke actoren" kunnen we een uitzondering maken, wanneer aantoonbaar is dat het centrale regime actief wordt gesteund door de EU of VN. We vinden het belangrijk hier transparant over te zijn. Daarom publiceren we de lijst met landen waarvan we geen staatsobligaties willen kopen op onze website.

Via samenwerking, ontwikkelen van standaarden, meetmethodes

Om onze doelen te bereiken en negatieve gevolgen te stoppen, voorkomen of te verminderen, is het soms nodig onze invloed te vergroten. Daarom bundelen we waar mogelijk onze krachten met andere partijen en versterken we de lopende samenwerkingen met andere beleggers en stakeholders. Ook richten we ons op het ontwikkelen van breed gedragen standaarden en meetmethodes om de kwaliteit en het draagvlak te vergroten.

Actief aandeelhouder/stembeleid

Als belegger hebben we invloed op beslissingen die worden genomen in de bedrijven waarin we beleggen. We vinden het belangrijk om onze invloed te gebruiken. Niet alleen om bedrijven beter te laten renderen, maar ook om ze aan te sporen te verduurzamen en maatschappelijk verantwoord te ondernemen. Ook bij beleggingen in privaat vastgoed, infrastructuur of private equity kunnen we via ons aandeel in het bedrijf of fonds vaak een belangrijke stempel drukken op het beleid. Ook daar gebruiken we onze invloed om een goed rendement en duurzaam ondernemen samen te laten gaan. Zeker waar de dialoog tot onvoldoende verandering leidt, kunnen we ook andere methoden om invloed aan te wenden, bijvoorbeeld door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. Wij publiceren alle uitgebrachte stemmen op de eigen website en lichten een aantal van de belangrijkste stemmingen toe in ons jaarverslag over de voortgang op het Duurzaam en Verantwoord Beleggen (DVB) beleid.

Onze opvattingen over verantwoord beleggen en aandeelhouderschap staan beschreven in ons [Corporate Governance Raamwerk](#) en in ons [Stewardship beleid](#).

Carbon budget / klimaatrisico's

De beheerders van onze aandelenbeleggingen krijgen elk jaar te horen hoeveel CO₂-emissies de beleggingen in de bedrijven maximaal mogen uitstoten. Door deze plafonds stapsgewijs te verlagen werken we geleidelijk toe naar onze CO₂-doelstelling.

We hebben op basis van verschillende klimaatscenario's voor 26 sectoren in kaart gebracht hoe de toekomst er uit kan zien in 2022, 2030 en 2040. Het gaat om kansen en risico's op het gebied van beleid en regelgeving (bijvoorbeeld CO₂-prijzen), technologie en markt (zoals de introductie van schone alternatieven), en fysieke impact (gevolgen van structurele veranderingen van het klimaat). Bij de impact van klimaatverandering onderscheiden we vier categorieën waarin we sectoren indelen: 'oplossingen' (bijvoorbeeld hernieuwbare energie), 'transitie' (bijvoorbeeld vastgoed), 'afnemend' (bijvoorbeeld steenkool) en 'neutraal' (bijvoorbeeld telecom). De impact is afhankelijk van de sector, maar is voor alle sectoren relevant. Vóór 2030 zien we in het '2 graden-scenario' al grote transities in bijvoorbeeld elektriciteitsopwekking, vastgoed en de auto-industrie. Richting 2040 neemt het aantal sectoren toe dat in hoge mate te maken krijgt met de gevolgen van klimaatverandering.

5.2 Onze werkwijze: beleggingscategorieën

Om risico's te spreiden, beleggen wij wereldwijd in veel verschillende sectoren en beleggingscategorieën. Bij elke

De drie transities en de randvoorwaarde *bedrijven respecteren mensenrechten*, die centraal staan in ons DVB-beleid, implementeren we elk op een andere manier. Dit doen wij door middel van verschillende instrumenten en binnen verschillende beleggingscategorieën. In deze paragraaf leggen we uit hoe we welke transitie implementeren, welke instrumenten we gebruiken en in welke beleggingscategorieën ze toepasbaar zijn. Op alle transities, en ook op het naleven

beleggingsbeslissing letten wij op rendement, risico, kosten, én op de prestaties van bedrijven op het gebied van duurzaamheid en verantwoord ondernemen.

van respect voor mensenrechten, zoeken we de samenwerking met andere partijen op. Deze samenwerkingen worden verder uitgewerkt in hoofdstuk 6.

Niet alle instrumenten kunnen in elke beleggingscategorie worden toegepast. In onderstaande tabel staat aangegeven welke instrumenten voor welke categorie gelden.

BeleggingsCategorieën en instrumenten	Insluiting	Uitsluiting	SDI's	Actief	
				aandeelhouder	Engagement
Aandelen (incl. beursgenoteerd vastgoed)	✓	✓	✓	✓	✓
Bedrijfsobligaties	✓	✓	✓		✓
Staatsobligaties		✓	✓		(✓)
Private Equity	✓	✓	✓	✓	✓
Privaat vastgoed & Infrastructuur	✓	✓	✓	✓	✓
Grondstoffen (genoteerde termijncontracten)		✓			

Zo implementeren we bijvoorbeeld onze doelen voor klimaatverandering met name in de categorieën 'aandelen', 'bedrijfsobligaties', en 'vastgoed & infrastructuur'. In onze aandelenportfolio werken we zoveel mogelijk met de instrumenten insluiting, engagement, stembeleid en SDI's. Bij behoud van natuurlijke hulpbronnen zetten we vooral in op SDI en engagement.

Voor insluiting geldt dat we in de beleggingscategorieën aandelen en bedrijfsobligaties alle bedrijven waar we in kunnen beleggen (dat zijn er ongeveer 10.000) beoordelen aan de hand van onze ESG-criteria. In de beleggingscategorie vastgoed en infrastructuur beoordelen wij jaarlijks de prestaties van onze vastgoed en infrastructuurbeleggingen op duurzaamheid aan hand van een uitgebreide benchmark. Voor onze beleggingen in private equity beoordelen we alle managers kritisch op hun kennis, ervaring en aanpak op gebied van duurzaamheid.

5.3 Verwachtingen van bedrijven integreren in insluiting, engagement en stembeleid en prioritering

Samenhang

Het beleid DVB 2020-2025 is een volgende stap in onze ambitie als duurzaam en verantwoord belegger. We gaan verder met de thema's klimaatverandering en respect voor mensenrechten, die in ons vorige beleid ook centraal stonden,

maar verhogen ons ambitieniveau. Bovendien voegen we in dit beleid twee transities toe waar we doelen voor stellen. Ook scherpen we de komende jaren ons insluitingsbeleid verder aan.

Ander bestaand beleid blijft belangrijk en zetten we mede in voor de uitvoering van ons nieuwe Duurzaam en Verantwoord Beleggingsbeleid. Dit zijn onder andere het productuitsluitingsbeleid, het Stewardship-beleid (waarin onze gedragsrichtlijnen staan voor actief aandeelhouderschap gericht op verantwoord ondernemen), het stembeleid en het Corporate Governance Raamwerk (waarin onze verwachtingen van bedrijven over goed ondernemingsbestuur en de relatie met aandeelhouders beschrijven).

Voor ons insluitingsbeleid hebben we in de afgelopen paar jaar alle ruim 10.000 bedrijven waarin we via aandelen of obligaties kunnen beleggen, beoordeeld. Dat hebben we gedaan op basis van een aantal criteria die we in 2017 hebben vastgesteld. In het kader van ons nieuwe beleid komen er additionele criteria voor de nieuwe thema's, bijvoorbeeld op het gebied van digitale verantwoordelijkheid en voor duurzaam, verantwoord en efficiënt omgaan met grondstoffen. Ook zorgen we ervoor dat de UNGPs en de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen nog beter geïntegreerd worden in het insluitingsbeleid door het opnemen van specifieke criteria op dit gebied. Zo nemen we criteria op waaraan het zorgvuldigheidsproces (*due diligence*) van bedrijven moet voldoen.

Het aanpassen van het insluitingsbeleid op basis van nieuwe criteria is een enorme inspanning. Bovendien willen we het zorgvuldig doen. Dit proces zal daarom enige jaren duren. We willen onze deelnemers en andere stakeholders graag over de voortgang op de hoogte houden. Daarom hebben we besloten te communiceren over het proces dat we voor ogen hebben, de criteria die we gebruiken en de verwachtingen die we van bedrijven hebben.

Ook de verbetertrajecten die we met bedrijven willen oppakken, kosten tijd en capaciteit. Het is daarom van belang dat we prioriteiten stellen en heldere keuzes maken. Eén van de manieren om dat te doen, is te zorgen dat het beleid een geheel vormt, zodat we zichtbaar kunnen maken dat verbeteringen in de ene transitie bijdragen aan de andere transitie. Zo kunnen we ook de verwachtingen op het gebied van duurzame en rechtvaardige transitie en respect voor mensenrechten integreren binnen onze verbetertrajecten op gebied van goed ondernemingsbestuur.

We zien goed bestuur van een bedrijf namelijk als een cruciale factor om vooruitgang te kunnen bewerkstelligen. Op het hoogste niveau van een bedrijf moet er verantwoordelijkheid worden genomen voor impact op klimaatverandering, behoud van natuurlijke hulpbronnen, gevolgen van digitalisering, en respect voor mensenrechtenrisico's. We willen daarnaast beter inzicht krijgen welke bedrijven wij prioriteit moeten geven voor verbetertrajecten. Daarom brengen we de sectoren in kaart die de grootste CO₂-voetafdruk of het grootste gebruik van bouwmaterialen hebben, en wat de belangrijkste voedselproducerende bedrijven zijn. Waar mogelijk integreren we onze verbetertrajecten op de verschillende thema's.

We verwachten van bedrijven waarin we beleggen dat ze transparant zijn, door publiekelijk te laten zien wat zij gedaan hebben. Open communiceren kan op verschillende manieren, waaronder jaarverslagen en websites. Ook standaarden voor certificering en benchmarks zijn voor ons een indicatie om te bepalen hoe bedrijven presteren op gebied van klimaat, behoud van natuurlijke hulpbronnen, digitalisering en respect voor mensenrechten. Zo geeft de benchmark GRESB inzicht in hoe er in de vastgoedsector en infrastructuur sector wordt omgegaan met duurzaamheid, bijvoorbeeld op het gebied van energie, CO₂ uitstoot, gezondheid en veiligheid. Een ander voorbeeld is de *Corporate Human Rights Benchmark*, die inzicht geeft in hoe de grootste bedrijven in een aantal belangrijke sectoren hun mensenrechtenrisico's identificeren, voorkomen en adresseren.

Onze verwachtingen van bedrijven

Klimaatverandering

- We verwachten van bedrijven dat ze een goed ondernemersbestuur voeren. Dit betekent ook dat de directie verantwoordelijk is voor, en toezicht houdt op, het klimaat-

beleid van het bedrijf en de uitvoering hiervan. Dit omvat ook een beloningsbeleid voor het management, dat het aanpakken van klimaat-gerelateerde risico's aanmoedigt. Ook houdt het in dat bedrijven in hun directe of indirecte beleid bijdragen aan effectieve maatregelen om de opwarming van de aarde tot onder de twee graden te beperken.

- We verwachten van bedrijven dat ze een duidelijke bedrijfsstrategie ontwikkelen rondom hun rol in de klimaattransitie. Dit betekent o.a. een analyse van risico's, inclusief sociale, en tussentijdse doelstellingen om de uitstoot van broeikasgassen te reduceren in hun gehele waardeketen. Doelstellingen moeten consistent zijn met de gemaakte afspraken in het Parijs Akkoord. Dit geldt ook voor de doelstelling om de transitie rechtvaardig te maken voor werknemers en andere stakeholders.
- We verwachten van bedrijven dat bij het opstellen van hun bedrijfsstrategie rekening houden met de sociaal-economische gevolgen van de klimaattransitie voor werknemers en andere stakeholders, van het eigen bedrijf en waar mogelijk ook in de keten.
- We verwachten van bedrijven dat ze de fysieke effecten van klimaatverandering (bijvoorbeeld door structurele veranderingen van weerpatronen) op hun bedrijf in kaart brengen, en maatregelen nemen waar nodig.
- We verwachten van bedrijven dat ze transparant zijn over hun klimaatbeleid en -prestaties, in lijn met de aanbevelingen van de *Task Force on Climate related Financial Disclosures* (TCFD). Hierdoor kunnen investeerders de robuustheid van businessplannen beter beoordelen en betere investeringsbeslissingen nemen.

Behoud van natuurlijke hulpbronnen

- We verwachten van bedrijven dat ze een goed ondernemersbestuur voeren. Dit betekent ook dat de directie verantwoordelijk is voor en kennis heeft over lineaire risico's⁸ en die mitigeren door het behoud van natuurlijke hulpbronnen.
- We verwachten van bedrijven dat ze langetermijnstrategieën op gebied van grondstoffen ontwikkelen en implementeren, waarin duidelijk wordt hoe zij efficiënter, duurzamer en verantwoorder omgaan met grondstoffen.
- We verwachten van bedrijven dat ze betrokken zijn bij activiteiten en initiatieven die de grondstoffentransitie realiseerbaar maken, zoals het reduceren van afval en het circulair maken van businessmodellen.
- We verwachten van bedrijven dat ze in hun ketens van voedselproducten en grondstoffen mensenrechtenrisico's identificeren, voorkomen en adresseren.
- Van bedrijven in de voedingssector verwachten we dat ze een heldere strategie hebben waarin is vastgelegd hoe ze omgaan met voedselverspilling en hoe ze werken aan duurzaam geproduceerde voeding.

⁸ Als het gebruik van grondstoffen meer is dan de aarde kan aanvullen, worden bedrijven en beleggers blootgesteld aan lineaire risico's, die de lange termijn waardecreatie ondermijnen. Lineaire risico's nemen wereldwijd toe door het verlies aan biodiversiteit en vruchtbaarheid van de grond, droogte, vervuiling en degradatie van bossen en oceanen. Schaarste van grondstoffen kan ook leiden tot conflicten en sociale onrust.

Digitalisering

- We verwachten van bedrijven dat ze een goed ondernemingsbestuur voeren. Dit betekent ook dat de directie verantwoord omgaat met digitalisering en dat in het bestuur, die toezicht houdt, voldoende expertise is op het gebied van technologie, veiligheid, digitalisering en ethiek.
- We verwachten van bedrijven dat ze digitale rechten (zoals het recht op privacy) van gebruikers en klanten naleven, en de fundamentele arbeidsrechten van de ILO (International Labour Organisation) respecteren. Dit geldt voor bedrijven in alle sectoren, niet specifiek voor technologie- of communicatiebedrijven.
- We verwachten van bedrijven dat ze de (mensenrechten) risico's van de veranderingen door digitalisering voor werknemers en andere stakeholders in kaart hebben gebracht, en dat ze deze risico's voorkomen en adresseren.
- We verwachten van bedrijven dat ze businessmodellen hebben die zijn aangepast aan de nieuwe omstandigheden van de vierde industriële revolutie of hiervoor ten minste een duidelijke strategie hebben. Dit betekent dat deze bedrijven niet alleen inspelen op kansen, maar ook rekening houden met de effecten en risico's van digitalisering voor werknemers, en in een strategie laten zien hoe ze hun verantwoordelijkheid nemen.

Bedrijven respecteren mensenrechten

- We verwachten dat bedrijven een goed ondernemingsbestuur voeren. Dit betekent ook dat de directie mensenrechten respecteert en zich houdt aan de *United Nations Guiding Principles for Business and Human Rights* (UNGPs), de meest gezaghebbende standaard voor bedrijven op dit gebied.
- We verwachten dat bedrijven identificeren bij welke mogelijke negatieve impact op mensenrechten zij betrokken zijn, en dit vervolgens op een proactieve manier prioriteren, voorkomen en adresseren. Hierin verwachten wij dat bedrijven de stappen volgen die de UNGPs voorschrijven.
- We verwachten dat bedrijven beleid en processen hebben die passend zijn bij hun omvang en omstandigheden, waaronder:
 - Een beleid waaruit hun toewijding om mensenrechten te respecteren blijkt.
 - Een proces voor mensenrechten *due diligence* (gepaste zorgvuldigheid) om zo hun (negatieve) impact op mensenrechten te identificeren, te voorkomen en te adresseren.
 - Een mechanisme om negatieve impact op mensenrechten die ze veroorzaken of waar ze aan bijdragen te herstellen (bijvoorbeeld een klachtenmechanisme).

Goed ondernemingsbestuur

- We verwachten van bedrijven op het gebied van structuur en samenstelling van het bestuur
 - een diverse bestuurssamenstelling met onafhankelijke bestuurders die de belangen van alle aandeelhouders vertegenwoordigen.
 - een scheiding van de voorzittersrol en CEO-rol.
 - een duidelijke verantwoordelijkheid voor klimaatgerelateerde risico's.

- We verwachten van bedrijven op het gebied van aandeelhoudersrechten
 - dat de statuten de rechten van aandeelhouders niet beperken.
- We verwachten van bedrijven op het gebied van beloning
 - dat beloning de lange termijn waardecreatie ondersteunt en in overeenstemming is met aandeelhoudersbelangen.
 - dat beloning niet buitensporig is en de maatschappelijke context weerspiegelt.
 - dat beloning de transitie naar lage CO₂-uitstoot weerspiegelt.
- We verwachten dat bedrijven op het gebied van verantwoording en audits
 - duidelijk laten zien wat de relevante milieu- en sociale onderwerpen zijn voor het bedrijf.
 - de integriteit van het gedrag van het bedrijf regelmatig laten zien.

Prioriteiten stellen

ABP heeft een lange termijn commitment om te werken aan rechtvaardige transitie. De transities, en *bedrijven respecteren mensenrechten* als randvoorwaarde, hebben we bewust breed geformuleerd. De invulling en prioriteiten zullen namelijk per sector, en per bedrijf, verschillen. Ook wij zullen niet alles tegelijkertijd kunnen aanpakken. In lijn met de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen stellen wij prioriteiten. Deze bepalen wij niet alleen op basis van risico's voor onze portefeuille, maar ook op basis van de ernst van de risico's voor de maatschappij en de invloed die wij daarop kunnen hebben. Ook nemen we steeds de impact op het rendement mee in het bepalen van onze prioriteiten. We verwachten onze prioriteiten jaarlijks te kunnen vaststellen.

Contracten en monitoring van externe dienstverleners

Wij hebben contracten met APG AM portefeuille management, de uitvoerder van onze beleggingen. Met hen hebben we afspraken over beleggingsmethodieken, de kenmerken van de mandaten, de integratie van de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de identificatie en mitigatie van potentiële en daadwerkelijke impacts. Via kwartaalanalyses blijven wij geïnformeerd over beleggingsresultaten, waaronder engagement- en stemresultaten. Daarnaast vragen we wanneer nodig analyses op over specifieke investeringen.

De monitoring van de uitbesteding besteden wij uit aan APG AM Fiduciair Management, onze fiduciair manager. Zij evalueren gedurende het jaar de implementatie en uitvoering van het beleggingsbeleid, inclusief het onderdeel verantwoord beleggen. Op basis van de belangrijkste bevindingen formuleert onze fiduciair manager aanbevelingen voor verbetering waaraan binnen een vooraf vastgestelde tijd moet worden voldaan. Jaarlijks ontvang, en wij de resultaten van deze evaluatie en waar nodig sturen wij bij.

6. Duurzaam en verantwoord beleggen samen met onze stakeholders

Samen met anderen

Werken aan een leefbare wereld doen we samen met anderen. Wij luisteren naar onze deelnemers en andere stakeholders. Zo zijn we beter in staat om weloverwogen keuzes te maken, noodzakelijke standaarden te ontwikkelen, om juist geïnformeerd te worden en om onze krachten te bundelen om onze invloed te vergroten. Wij zoeken daarom steeds naar draagvlak, kennis en samenwerking. Samen kunnen we meer bereiken op de doelen van ons Duurzaam en verantwoord beleggingsbeleid.

We zetten in op samenwerking omdat we:

- kennis en informatie kunnen en willen uitwisselen die relevant is voor de implementatie van ons duurzaamheidsbeleid.
- invloed kunnen en blijven uitoefenen op menings- en beleidsvorming op het gebied van de drie transitithema's en de randvoorwaarde respect voor mensenrechten. Zo leveren wij een bijdrage aan het realiseren van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen.
- gezamenlijk kunnen optrekken met stakeholders om doelstellingen van ons DVB- beleid succesvol te implementeren.

De dialoog over hoe wij beleggen is een belangrijk onderdeel van ons DVB-beleid. Wij voeren deze dialoog dan ook met deelnemers, maatschappelijke organisaties, vakbonden, academici en natuurlijk met bedrijven. We zoeken actief met hen de dialoog zodat we standpunten, overwegingen en dilemma's kunnen delen en van elkaar kunnen leren, ook als we het niet met elkaar eens zijn. Dat houdt ons scherp.

Voor effectieve, succesvolle samenwerking is een lange-termijnvisie en -betrokkenheid van groot belang. ABP heeft al brede samenwerkingsverbanden waaraan we actief deelnemen. Zo is ABP vertegenwoordigd in het bestuur van de PRI (*Principles for Responsible Investment*) en zijn we zeer actief zijn in verschillende commissies en werkgroepen van de PRI. In Nederland is ABP bijvoorbeeld lid van het bestuur van Eumedion dat namens grote institutionele beleggers bij Nederlandse beursgenoteerde bedrijven kenbaar maakt wat er van hen verwacht wordt op het gebied van *corporate governance* en duurzaamheid.

Wie zijn onze stakeholders?

Verschillende stakeholders zijn belanghebbenden of betrokken bij ons DVB-beleid. Het gaat dan om onze deelnemers en bij ons aangesloten werkgevers maar ook maatschappelijke organisaties, overheden, andere beleggers, academici en onze eigen werknemers.

Duurzaam en Verantwoord beleggen en onze stakeholders

Om het DVB-beleid zo goed mogelijk te implementeren, uit te voeren en voortgang te boeken, willen wij onze stakeholders informeren, naar ze luisteren, ze betrekken en met ze samenwerken.

Dit betekent dat we transparant blijven communiceren over ons DVB-beleid. We zorgen dat informatie onder andere beschikbaar is op onze website en in ons jaarverslag. Het betekent ook dat we in gesprek blijven met onze stakeholders. We vragen hen regelmatig om input, en zoeken bij specifieke thema's actief de dialoog op met relevante stakeholders. Met deze open houding willen we zorgen dat we op de hoogte blijven van wat er speelt, en wat stakeholders van ons verwachten.

In sommige gevallen vinden we het zinvol – of is het nodig – om onze stakeholders nauwer bij onze uitdagingen te betrekken. Zo willen we sommige stakeholders graag betrekken bij de implementatie van het DVB-beleid. We denken nog na over de precieze vorm waarin we dit gieten, maar denken aan het delen van bepaalde dilemma's en hen te vragen ons hierin te adviseren en signalen met ons te delen.

Met enkele stakeholders willen we nog een stap verder gaan. Specifiek voor doelen uit ons DVB-beleid waarvan het nu al duidelijk is dat we die alleen in samenwerking met anderen kunnen behalen, willen we de samenwerking aangaan met specifieke stakeholders. De breed gedragen standaarden voor SDI's zullen we bijvoorbeeld in samenwerking met andere beleggers verder ontwikkelen. Samenwerking is ook essentieel om gezamenlijke doelen te versnellen, of succesvoller te maken. We inventariseren daarom ook, specifiek voor de drie transitithema's en de randvoorwaarde *bedrijven respecteren mensenrechten*, bij welke initiatieven wij ons willen aansluiten. Mochten er geen relevante initiatieven zijn, dan willen we toch inzetten op de kracht van samenwerking. In zulke gevallen zijn we van plan, waar mogelijk, samen met anderen nieuwe initiatieven op te zetten. Dat kan in Nederland, maar ook internationaal.

Bestaande samenwerkingsverbanden

Al jaren bundelen we nationaal en internationaal onze krachten met andere beleggers of met internationale maatschappelijke organisaties. Zo kunnen we meer impact bereiken en daardoor de doelstellingen in dit beleid beter én sneller behalen. Wij zijn daarom deelnemer en soms zelfs initiatiefnemer van een groot aantal samenwerkingsverbanden op gebied van duurzaam en verantwoord beleggen. In het tekstkader noemen we hiervan een aantal relevante voorbeelden.

Voorbeelden van samenwerking

Klimaat

Op het gebied van klimaatverandering werken we al met een aantal partijen samen en zijn we bij meerdere initiatieven aangesloten.

Climate Action 100+.

Dit is de samenwerking van 310 grote beleggers om druk uit te oefenen op de 161 grote bedrijven die wereldwijd verantwoordelijk zijn voor de meeste CO₂-uitstoot. De beleggers die hieraan meedoen hebben samen € 32 biljoen onder beheer. Het is het grootste samenwerkingsverband waaraan wij ooit hebben deelgenomen. Door onze krachten te bundelen, kunnen we onze invloed vergroten.

Het Nederlandse Klimaatakkoord.

Onze uitvoerder APG was nauw betrokken bij het nationale Ontwerp Klimaatakkoord. Daarin staan afspraken tussen overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties over de manier waarop Nederland de klimaatdoelen van Parijs wil behalen. Over het akkoord is onderhandeld aan 'sectortafels', elk met een eigen taakstelling op het gebied van CO₂-reductie. APG leidde de bijdrage van de Nederlandse financiële sector aan het Klimaatakkoord. De financiële sector heeft van de overheid geen taakstelling gekregen als het om CO₂-vermindering gaat, maar heeft zich vrijwillig aangesloten bij het streven naar 49% minder uitstoot in 2030. De financiële sector wil ook verantwoordelijkheid nemen als het gaat om de financiering van de energietransitie. Wij committeren ons uiteraard aan de uitvoering van het akkoord en hebben deze ondertekend.

De Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD).

TCFD richt zich op de gevolgen van klimaatverandering op bedrijven. De aanbevelingen van de TCFD bestaan uit vier onderdelen: goed bestuur, strategie, risicobeheer en risico-maatstaven (inclusief -doelstellingen). Het is de bedoeling zo inzicht te krijgen in de risico's die bedrijven lopen en de manier waarop zij daarmee omgaan. Ook van financiële instellingen wordt verwacht dat ze in lijn met de TCFD over deze vier onderdelen rapporteren.

Het Klimaatakkoord van Parijs.

Voor een succesvolle en verantwoorde energietransitie is niet alleen actie nodig vanuit de Nederlandse overheid. Met name internationale spelers zoals de Europese Unie en bijvoorbeeld overheden in Azië spelen hierin een belangrijke rol. Wij vinden het belangrijk dat het Klimaatakkoord van Parijs wordt gerealiseerd. Samen met andere internationale pensioenfondsen, beleggers en stakeholders willen we hier een meetmethode voor ontwikkelen die internationaal kan worden toegepast. Als organisatie zullen wij transparant rapporteren over hoe wij aan deze doelen voldoen.

Just transition.

Er is een groeiend besef dat de transitie naar een CO₂-neutrale samenleving alleen kan slagen als daarin ook aandacht

is voor sociale aspecten waaronder mensenrechten en arbeidsrelaties. In 2018 is het "Investing in a Just Transition initiative" opgericht met als doel om praktijkvoorbeelden en kennis te bundelen over klimaatverandering. Het initiatief richt zich met name op de manieren waarop beleggers sociale aspecten van klimaatverandering beter kunnen meewegen in beleggingsbeslissingen. Het initiatief wordt geleid door het Grantham Research Institute on Climate Change and Environment en het Initiative for Responsible Investment van de Harvard Kennedy School in samenwerking met de Principles for Responsible Investment (PRI) en de International Trade Union Confederation (ITUC).

Bedrijven respecteren mensenrechten

Ook op dit thema zoeken we dialoog en samenwerking. Betrouwbare data over hoe bedrijven omgaan met mensenrechten zijn niet altijd beschikbaar. Aangezien bedrijven respect voor mensenrechten nog onvoldoende lijken op te pakken, is er veel capaciteit en invloed nodig om positieve veranderingen in gang te zetten. Waar mogelijk zullen we onze verbetertrajecten samen met anderen doen.

Het Convenant voor Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB).

Dit convenant, dat in december 2018 is gesloten, bevat afspraken tussen de pensioensector, de overheid en maatschappelijke organisaties over de aanpak van misstanden bij bedrijven waarin we beleggen. Het IMVB is ondertekend door de Pensioenfederatie en 73 pensioenfondsen, die samen bijna 90% van het Nederlandse pensioenvermogen vertegenwoordigen. Wij waren een van de voortrekkers van dit convenant en nauw betrokken bij de onderhandelingen. Uiteraard hebben ook wij het convenant ondertekend. De komende jaren vormt het IMVB een belangrijk platform voor uitwisseling van kennis en gezamenlijke engagement in de Nederlandse pensioensector. Respect voor mensenrechten is een belangrijk onderdeel van dit convenant.

De Corporate Human Rights Benchmark.

Samen met onder andere Aviva Investors, Business & Human Rights Resource Centre, Nordea Wealth Management, en de Vereniging Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling hebben wij de Corporate Human Rights Benchmark (CHRB) gelanceerd. In deze benchmark worden de mensenrechtenprestaties van een groeiend aantal beursgenoteerde bedrijven in een aantal risicovolle sectoren vergeleken (kleding, voeding, grondstoffen en ICT). Hierdoor krijgen we inzicht in hoe bedrijven in relevante sectoren mensenrechten identificeren, voorkomen en adresseren. Hoe meer bedrijven in deze benchmark worden meegenomen, hoe meer transparantie ontstaat over hoe deze sectoren het doen op gebied van mensenrechten. Samen met andere stakeholders, zoals andere financiële instellingen, maakt die transparantie het voor ons makkelijker om bedrijven aan te spreken wanneer zij mensenrechten slecht naleven.

Behoud van natuurlijke hulpbronnen en digitalisering

Het komende jaar brengen we in kaart met welke partijen we kunnen samenwerken op de thema's behoud van natuurlijke hulpbronnen en digitalisering. *Cyber security* is momenteel een onderwerp waaraan we, in onze brede samenwerking met PRI, aandacht besteden.

Voor onze vastgoedbeleggingen is het belangrijk dat de processen om grondstoffen te managen inzichtelijk worden gemaakt. Mogelijk kan dit worden opgelost door hergebruik van grondstoffen onderdeel te maken van een certificering voor 'groene gebouwen'. Een lopend samenwerkingsverband op dit gebied is de *Global Real Estate Sustainability Benchmark*.

Op het thema behoud van natuurlijke hulpbronnen willen we bijdragen aan de ontwikkeling van een meetmethodiek voor zorgvuldig landgebruik (*Natural Capital Stewardship*). Door landgebruik als natuurlijk kapitaal te zien, kunnen we beschrijven hoe we waarde toekennen aan de natuur en dit gebruiken bij besluitvorming. Dit leidt tot beter inzicht in risico's en kansen van bedrijven op gebied van natuurlijk kapitaal. We verwachten dat deze *Natural Capital Stewardship* ons gaat helpen deze risico's en kansen voor onze portefeuille in kaart te brengen.

7. Onze transparantiebelofte

De komende jaren gaan we hard aan de slag om de in dit beleid gestelde doelen te behalen, en om de nog niet gestelde doelen te concretiseren. Wij zullen in de komende jaren onze stakeholders transparant berichten over de manier waarop we dat doen. Transparantie is namelijk een van onze kernwaarden, en daarmee een kernelement in dit DVB-beleid.

Onze transparantieprincipes

We vinden open en transparante communicatie essentieel voor een succesvolle implementatie van ons duurzaamheidsbeleid. We willen dat het voor onze deelnemers en andere stakeholders duidelijk is wat we doen, en dat ze zich hierin herkennen. Op deze manier hopen we dichtbij de ontwikkelingen in de markt en de verwachtingen van onze stakeholders te blijven.

Dat betekent concreet dat we transparant zijn over onze beleggingsportefeuille, inclusief de keuzes die we maken in het toepassen van dit DVB-beleid. We communiceren over onze resultaten en de gevolgen van onze keuzes, óók als die tegenvallen. Ook zullen we transparanter communiceren over de toepassing van dit beleid en hoe we voldoen aan de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen. We geven inzicht over hoe we SDI's aan beleggingen toekennen, en wat de doelstellingen en resultaten van onze verschillende engagementtrajecten zijn. We maken voorbeelden zo concreet mogelijk. En als er controverses zijn die direct raakvlak hebben met dit DVB-beleid, communiceren we snel, open en transparant onze standpunten en activiteiten. Deze communicatie voeren we via verschillende kanalen, waaronder ons jaarverslag, onze website, en contact met de pers.

Transparantie tonen

Op onze website geven we al inzicht in ons beleid en in onze beleggingen en resultaten. Dit willen we graag zo houden, en de komende jaren verder ontwikkelen. We communiceren via onze website over een breed aantal onderwerpen. [Hoe we beleggen](#), bijvoorbeeld, inclusief de landen en bedrijven die we uitsluiten. Over [ons standpunt](#) met betrekking tot diverse maatschappelijke thema's zoals klimaat, beloningsbeleid, palmolie, teerzand en kolen. Maar ook over de [resultaten](#) die we boeken willen we transparant communiceren.

We willen ook onze stakeholders inzicht geven in ons stembeleid en ons stemgedrag, en hen daarmee laten weten [hoe we invloed uitoefenen](#). Het is natuurlijk ook geen geheim [hoe en met wie we samenwerken](#), of hoe onze portefeuillemanagers [in de praktijk](#) duurzaam en verantwoord beleggen. We berichten hierover niet alleen op onze website, maar ook in ons jaarlijkse verslag Duurzaam en Verantwoord Beleggen.

We zijn ons ervan bewust dat we nog transparanter kunnen communiceren dan we al doen. Op dit moment is bijvoorbeeld ongeveer 35% van ons vermogen inzichtelijk. De komende tijd willen we dat percentage verhogen tot 70-75% van onze beleggingen. Dat zullen we doen door ieder kwartaal te publiceren wat onze beleggingen in staatsobligaties zijn, en inzicht geven in staatsgerelateerde obligaties.

Meer informatie? Ga naar abp.nl/over-abp/duurzaam-en-verantwoord-beleggen